

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

ओप्रणदु भूमि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

कैलाली जिल्लाको पधरैया गा.वि.स. को अमौरा गाउँको धोबिनिया जंगलमा
प्राप्त सेतो दुगामा वृद्धिएको बुद्धमूर्तिको शिलास्तम्भ ।

वर्ष २७

अंक ३

ने.सं. १११९ ज्याःपुनिः

वि.स. २०५५ आषाढपूर्णिमा

बु.सं. २५४३

इ.सं. १९९९ जुलाई

थाइनरेशका परमपूज्य गुरु सोमदेव प्रा जानसंवरको नेपाली बौद्ध संघ स
स्थाद्वारा नगरमण्डप श्रीकीर्तिविहारमा गरिएको स्वागतको क्रममा नेपाली वरिष्ठ
महास्थविरहरू भिक्षु अनिरुद्ध, भिक्षु कुमार काशयप तथा भिक्षु सुदर्शन ।

आनन्दकुटी विहारगुठीको प्रायोजनमा आनन्दकुटी स्थित विरत्न मैत्री संघद्वारा
संचालित निशुल्क स्वास्थ्यशिविरको उद्घाटन ।

आषाढ़ बृहति

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

सल्लाहकार

भिक्षु कुमार काश्यप
फो. नं. २७१४२०

तीर्थनारायण मानन्धर
फो. नं. २७०३८६

सम्पादक

सुवर्ण शाक्य
फो. नं.- २८१४६४
पोस्ट बक्स नं. १४१८

मद्रणप्रबन्धक

अष्टमुनि गुभाजु
फो. नं.- २५४१११

व्यवस्थापक एवं प्रकाशक

भिक्षु धर्मसूति

सचिव

आनन्दकुटीविहार गुठी स्वयम्भू
फो. नं. २७१४२०

वितरण व्यवस्था सहयोगी

केदारनाथ थोठ

३११६०७

कार्यालय

आनन्दकुटीविहार, स्वयम्भू, काठमाडौं
फो. नं. ३००७, फोन: २७१४२०

वर्ष २७ - अङ्क ३ - बु. सं. २५४३ - आषाढ़पूर्णिमा

बौद्धवचन

पण्डुपलासो'व दानि'ति यमपरिसापि च तमुपट्टिता।
उर्योगमुखे च तिटुसि पाथेयम्पि च तेन विज्ञति ॥
सो करोहि दीपमत्तनो खिप्पं बायामपण्डतो भव।
निद्रन्तमलो अनङ्गणो दिब्बं अरिय भूमिमेहिसिति ॥

अब तिमी पहेलिएको रूखको पातसमान भइसक्यो । तिमी-
छेउ यमदूत आइपुगिसक्यो । दिनाश हुने शिखरसम्म पुगिसक्यो ।
तैपनि तिमीसँग बाटोखर्चसम्म रहेको छैन ।

त्यसैकारणले तिमीले आफ्नो लागि आधार हुने द्वीप बनाऊ ।
उद्योग गरी छिटै पण्डित-विद्वान् हुनुतिर लाग । मल एवं अकुशल-
पन नहुने गर्न निष्कलेश भएमा मात्र दिव्य आर्यभूमिमा पुगन पाउनेछौ ।

एकजना गोघातक कपाहीले याई मारी त्यसको मासु बेच्ने र असल-
खालको मासु बाकी राखी परिवारसँग बसी आफूले पनि खाने गर्दै । उसले
विहारमा बस्नुभएका तथागतलाई किञ्चित् अनन्तसम्प धनि दान गरेको
थिएन । एह दिन उनले बजारमा मासु बेबी राख्नो फजमासु अलिकति घरमा
स्वास्त्रीकहाँ पठाई पकाइराख्नु भनी पठायो । घरमा उनको एकजना मिति गई
आफूकहाँ पाहुना आएको छ भनी केही मासु माग्न गयो । स्वास्त्रीचाहिले बेच्ने
मासु नभएको भनी नदिँदा उनले जबर्जस्ती त्यही मासु छिनेर लायो । कपाही
घरमा आई खाना खानलाग्दा मासु नभएको देखी स्वास्त्रीसँग भद्दा सीतले मासु
लगेको थाहापायो । रिस हो झोकमा उत्तरे एउटा धारिलो चुपी लगी गोठबा
बाँडेको जिउँदो गोरुको जिन्नो काटेर लयाई पकाउन लगाई खायो । त्यसको
(बाकी पृष्ठ २ मा)

वार्षिक ग्राहकशुल्क रु. ६०।-

ग्राहीवन ग्राहकशुल्क रु. १०००।-

एक प्रतिको रु. ६।-

मुद्रक:- बी. एस. प्रिन्टिङ्प्रेस, लगन दलाली, काठमाडौं ।

अन्तक्रिया

कुनैपनि काम थालेपछि त्यहाँ धेरै कमो, कमजोरी र त्रुटिहरू देखापर्नु स्वाभाविक हो । हुनत विद्वान् वा विचारकहरू सबै कमो र कमजोरीको भावी प्रतिफलको संभावनालाई विचार गरेर त्यसका निराकरणसमेतलाई ध्यानमा राखी काम थाल्छन् तापनि काम गरेपछि आउने अपठ्याराहरू तौलो किसिमका पनि हुन्छन् । मानिस राम्रो प्रतिफल आएको देखन चाहन्छन् । चाहेरमात्र कुनै कुरा पूरा हुने र प्राप्त हुने हुँदैन । शुरू गरेदेखि त्यस कामको लागि राम्रो इमानदारपूर्वकको लगनशीलता र इमानदारोता वहत गरिन् मानिसको कर्तव्य हो । काम थाल्नु कुनै ठूलो कुरा होइन, त्यसको प्रतिफल समयमा प्राप्त गर्न सक्नु जस्तो सफलता नै ठूलो कुरा हो । समाजमा बसेर थालेका काममात्र व्यक्तिको लागि सोचेर र समाजहितको बेवास्ता गरेर प्रतिफलको लागि गरिने हुनुहुन्नन् । यस्तो गरिंदा काम गर्नेले बदनाम पाउन सक्छ । त्यस्ताको भएको इत्तरत पनि गुम्न सक्छ ।

गरिएको काममा आउने अशोभनीयता र कमजोरीले काममा बाधा आई समाजकै लागि अहित हुने र अपफल हुने कुरालाई ध्यानमा राखी सबैको अनुभव बढूली राय सल्लाह लिई काम गर्नको लागि साभा जिम्मेदारका कामहरूमा समूहगतरूपमा बसी फल प्रतिफलको विषयमा अन्तक्रिया गर्ने गरिन्छ । अन्तक्रियाबाट राम्रा र दूरदर्शिता अपनाउने सल्लाहहरू प्राप्त हुने हुन्छ । अन्तक्रियाबाट राम्रो हुने हुन्छ तापनि धूर्त र स्वार्थीहरू आफ्नो धूर्त्याईंको जनमत संप्रह गर्ने खाली पनि अन्तक्रिया गर्ने गरिन्छ । हेर्दा राम्रो काम भएपनि निहित स्वार्थ र कुटिल चानाको परिपोषकहुने अन्तक्रिया पनि हुने गर्दछ । अन्तक्रिया गर्दैमा पारदर्शिता आयो नै भन्न नसकिनेतिर पनि सचेत वर्गले अन्तक्रिया सहभागी हुनुपर्दछ र अन्तक्रियाको सही मूल्यांकन पनि हुनु आवश्यक छ । विचार गरी अन्तक्रियामा सहभागी हुनुपर्दछ र अन्तक्रियाको सही मूल्यांकन पनि हुनु आवश्यक छ ।

आजकाल अन्तक्रिया फेशन जस्तो भई औपचारिकता निभाउनमात्र पनि गरिने देखिएकोले अन्तक्रियापश्चात् तत्काल पारित विषयमा कार्यन्वयनको पद्धति अपनाई कार्यन्वयन शुरू नै गर्नुपर्ने ठूलो आवश्यकता देखिएको छ । कार्यन्वयन नभएको अन्तक्रियाका बुँदाले जन धन, नेतिकता र प्रादर्शपर्यन्त नालमा डुवाउने हुन्छ । सही मूल्यांकन र सही कार्यपद्धति एवं सही कार्यन्वयन नै अन्तक्रियाको गुण हो । यस्तरक ज्यान जाने आशा लिइएको छ ।

(पृष्ठ १ को वाको)

जिबो पनि झरेर त्यसलाई कट्ट भयो । त्यसको फन नराम्रो होला भनेर कसाहीको स्वास्नीले आफ्नो छोरालाई त्यहाँबाट अन्त जान आज्ञा दिइन् । छोराचाहिँ तक्षशिळामा गई सुतचाँडीको गहना बनाउने काम तिकेर व्यापार गरिरहे । एकजना गाहकीले राम्रो व्यापारी देखेर उनलाई आफ्नी छोरी दियो । उसले धेरै संम्पत्ति कमायो । उसको पनि छोराले त्यही काम गरी कमाएको पैसाले दिवंगत बाजे प्रति पुण्यानुमोदन गर्यो र सज्जीव बाबुको लागि पनि पुण्यानुमोदन गर्न भगवान् शास्त्राकहाँ विन्ती गर्दा भगवान्ले उनलाई विद्वान् हुने गर, मूर्ख होतिर नजागी यस्तै पुण्यकर्म गरी पार तर्नु भनी यी गाथा बताउनुभएको हो ।

बुद्धधर्ममा दर्शनको महत्त्व

- चन्द्रकाजी शाक्य
यताबहाल, सगर

दर्शनको उपयोग —

बुद्धधर्मको शिक्षाको उपयोग जीवनमा कुन प्रकारले गर्न सकिन्छ ? यो विचारणीय विषय हो । समस्त बौद्ध दर्शनको उदयको पनि यही मूल कारण हो । संसारमा दुःखको सत्ताको अपलाप कथमपि गर्न सकिन्दैन । दुःखको सत्ता यतिको प्रबल छ कि मानिसलाई पाइला पाइलामा विचलित हुनुपर्दछ । दुःख हटाउनको लागि मानिसले जति उद्योग गरेतापनि त्यसलाई हटाउन सक्दैन । एक प्रकारको दुःख भए पो यसलाई हटाउने ! मार्ग पनि सजिलं तरिकाले भेटाउन सकिन्छ तर यहाँ त दुःखको अखण्ड तथा अच्छेद्य साम्राज्य विराजमान छ । दुःखहटाउन बचन तथा सुख पाउनको लागि सेधं सचेष्ट रहनुपर्दछ । त्यसको समग्र कार्यकलापहरूको एक उद्देश्य रहन्छ कि कुनप्रकार सुखलाई उपलब्ध गर्न तथा जीवन कसरी सुखपूर्वक बिताउने । के यसरी दिताउनु सम्भव छ ? छैन । सुख दुःखको साथ हमेशा मिथित नै मिल्दछन् । यस्तो दशामा विशुद्ध सुखको जीवन पाउनु मृगमरीचिका नै हो । फलतः सुखबाट ध्यान हटाई दुःखको निवृत्तिर ध्यान दिनु नै हास्त्रो परम आवश्यक कर्तव्य हुन जान्छ परन्तु दुःखको निवृत्ति आत्यन्तिक हुनुपर्दछ अर्थात् निवृत्त भएपछि त्यो दुःख पुनः उत्पन्न नहोग्रोस् । यदि, निवृत्त भइसकेयछि पनि केरि त्यो पैदा हुन्छ भने यस क्षणिक विश्रामबाट हासीलाई के लाभ भयो ? हासीलाई त चाहिएको छ स्थायी उपाय टिकाऊ औषधी । सेधंको लागि दुःखबाट छुटकारा पाउने । जीवनको लक्ष्य यही हो र यसै लक्ष्यको प्राप्ति-

मा बुद्धदर्शन हास्त्रो पथ-प्रदर्शकको कार्य गर्दछ । त्यसले बुद्धले जुन चतुः आर्यसत्यको प्रतिपादन गरे अर्थात् जुन धर्म-चक्र प्रवर्तन गरे, त्यो सूत्रका दुई भाग छन्— एउटा चतुः आर्यसत्य जुन दर्शन हो र अर्को छ आर्यअष्टांगिक मार्ग जुन साधन हो ।

आपनो धर्म-चक्र प्रवर्तन सूत्रमा चतुः आर्यसत्य-लाई प्रकाशमा ल्याए कि दुनियामा एउटै सुख छ, त्यो हो निर्वाणसुख र त्यस्ते दुनियामा एउटै सत्य छ त्यो हो दुःखसत्य । त्यसले जिन्दगीको दुःख थाहापाउन र भेटाउनका लागि चतुः आर्यसत्यलाई धार्मिक हिसाबले हैन, परंपरागत तरिकाले हैन, तथ्य र यथार्थको आधारमा निष्पक्ष भई बृहत आवश्यक छ, तथा आर्यअष्टांगिक मार्गको तर्क र विज्ञानको आधारमा अनुसरण गर्नुछ ।

यदि जीवनको समस्यालाई समाधान गर्नुछ भने चतुः आर्यसत्यलाई बुझनुपर्दछ । चतुः आर्यसत्यमा सत्य-लाई चार खण्ड या स्तरमा बाँडिएको छ जसमा पहिलो सत्य भयो दुःखसत्य र अर्को सत्य छ कारणसत्य, यदि दुःख छ भने त्यो दुःखको कारण पनि आवश्य हुन्छ । यदि कारण छ भने त्यसको निवारण पनि आवश्य हुन्छ र निवारण छ भने निवारणको मार्ग पनि हुन्छ । यसले बुद्ध यस धरतीमा सर्वाधिक आशावादी व्यक्तित्व थिए ।

यहाँ यो प्रश्न गर्न सकिन्छ कि यी दुःखहरूको नाशनो निमित्त अनेक देवदेवीलाई बलि दिई पूजा आजा गर्न जानु जरूरत छ त ? के वैद्य र मानसचिकित्सकको अवूक औषधिले हासीलाई रोगबाट मुक्त गर्न सक्नैन ?

ग्रावश्य गर्न सक्तछ । परन्तु यसको लाभ स्थायी हुँदैन न प्रौषधि ने अचूक हुँछ । एउटा रोगीलाई एउटा श्रौषधि-ले ठिक पार्दछ भने त्यही रोगको लागि ग्रको मानिसलाई हुँत्यही श्रौषधि लाभदायक सिद्ध हुँदैन । अन्य अनुठानको पनि यही दशा छ । यही कारणले हो कि आपनो जीवनको लक्ष्य सिद्धिको निमित्त साधकलाई बुढाशास्त्रको शरण लिनु जरूरी छ त्यो हो आर्यशटाङ्गक मार्ग किनकि त्यो बताउँछ “कर्ते ज्ञानान्त मुक्तिः” अर्थात् विना ज्ञानले मुक्ति हुँदैन । दुःखको मूल कारण त अतान हो, जसको नाश जानद्वारा नै सम्भव छ । अज्ञान हो ग्रन्थकार समान ज्ञान हो आलोकको सदृश सबै तत्त्वहरू हो प्रकाशक । विना खन्दोदय अन्धकार हट्दैन । यस प्रकार ज्ञानचन्द्रका रश्महरू फैलिई मानसग्रन्थकारलाई हटाउन समर्थ हुँछ । बौद्धदर्शनको महत्त्व यही हो । साधकलाई आपनो मार्ग समुन्नत र प्रशस्त बनाउनमा दर्शन लाभ पुन्याउँदछ तर यो कुरा ध्यान दिनु आवश्यक छ कि ज्ञान भनेर कोरा ज्ञान हुनुहुँदैन, प्रत्युत त्यसलाई आपनो जीवनमा उतार्नु पनि धेरे जरूरी छ । जीवन अनुभूतिको सहाराले ग्रगाडि बढेर लक्ष्यतिर पुग्दछ । यसैले दुःखहरूलाई सबैदाको लागि तथा निश्चितरूपले नष्ट गर्नको लागि दर्शनशास्त्रको आवश्यकता पर्दछ ।

हाच्चो अपूर्ण जीवनलाई पूर्णतातिर मुःयाइदिनु दर्शनको बास्तविक उद्देश्य हो । हृदयमा पूर्णत्वको आकांक्षाको उदय तब हुँछ जब मानिसलाई आपनो अपूर्णताको ज्ञान हुन जाए र त्यसमा ज्ञानोदीपनको इच्छा प्रकट हुँछ जबतक ऊ आफूलाई अपूर्ण जानेदैन, तबतक पूर्ण हुनेको इच्छाको उदय नै कसरी हुन सक्दछ ? यसैले ज्ञानको आवश्यकता छ, ज्ञानलाई नै मानेको छ अर्थात् जन्म, मृत्यु, बुद्धापा र रोग दुःखदायी हुँछ र त्यसमा दोष भरेको हुँछ, यस कुराको बारम्बार विचार

गर्नु पनि ज्ञानरूप नै हो । जबतक यसमा दुःखको ज्ञान हुँदैन तबतक यथार्थ सुख पाउने इच्छाको उदय हुन सक्तैन ।

भोगको इच्छा तथा पूर्णत्वको आकांक्षामा महान् अन्तर छ । इच्छा सांसारिक बस्तुहरू, स्वार्थनिष्ठ अधिकार, आपनो प्रभुत्व, तुच्छ सुख तथा इन्द्रियजन्य भोग-विलास को चाहाना हो, तर पूर्णत्वको आकांक्षा यसदेखि नितान्त भिन्न बस्तु हो; दैवी बस्तुहरू जस्तो सदाचार, दया, शुद्ध तथा प्रेमको चाहाना । आकांक्षा मानिसको लागि आपना त्रुटिहरूलाई हडाई परिव्र जीवन बिनाउनहो लागि एक धेरे नै आवश्यक साधन हो ।

धेरेजसोलाई यो अनुभूति छ कि मानिस पूर्णत्वको आकांक्षाको पखेटाहारा पृथ्वीबाट दिव्यलोकतर्फ, अज्ञानबाट ज्ञानको तर्फ अन्तमा अन्धकारबाट उच्च ज्ञानलोकको प्राप्त गर्दछ । पूर्णत्वको आकांक्षाबाट होन प्राणी तुच्छ, सांसारिक विषयी तथा अनुत्साही बनिरहन्छ । यदि मनुष्य आपनो बास्तविक उन्नति चाहन्छ त उसको हृदयमा पूर्णत्वको आकांक्षाको दीपशिखा बल्नैपर्दछ । ध्वांख बिहीन पंक्षी उड्नै सक्तैन, त्यस्तै पूर्णत्वको आकांक्षाविना मानिस न त आफूलाई उच्च बनाउन सक्दछ न विषयवासनामायि विजय प्राप्त गर्न सक्दछ । त्यो सामाय प्राणीसमान प्राप्तना इन्द्रियहरूको दास तथा विषयहरूको अधीन बनिरहन्छ र निर्बल हुनाको कारण ऊ घटनाहरूको परिवर्तन धारामा यताउता भट्किरहन्छ ।

पूर्णत्वको आकांक्षाबाट सम्पन्न मानवको स्पष्ट पहिचान हुँछ— आपनो तुच्छ दशाबाट असन्तोष तथा उच्च बन्ने चाहाना । जुनप्रकार प्रबुद्ध मानव ग्रगाडि बढन चाहन्छ, निद्राबाट जागी आफूलाई ज्ञानको मार्गमा बढिरहेको पाउँदछ, त्यसैप्रकार यस आकांक्षाबाला मानिस पनि आपनो वर्तमान हीन दोन दशालाई नराम्बरी परिवित हुन जाए र चाहन्छ कि ऊ श्रेष्ठतम स्थिति

प्राप्त गूँ । यसप्रकारको आकौक्षा गरेमा मानिसलाई कहनातीत विलक्षण कल प्राप्त हुन्छ । कठिनदेखि कठिन बस्तु उसको लागि सुलभ बन्दछ; वास्तविक उम्भतिको मार्ग खुल्दछ, यसको हृदयमा दिव्यज्ञान तथा प्रसादका सबै ढोका खुल्ने गर्दछ तर यो आकांक्षा स्थिर भावबाट हुनुपर्दछ । आज दिव्यवस्तुको लागि इच्छा तभयो कुनै उपदेशको शिक्षाबाट तर भोलि नै त्यो लुप्त हुन जान्छ किनकि हात्रो हृदय दुर्बल हुन्छ, हात्रो भावना कमजोर हुन्छ, हामीमा अन्त सत्त्व भित्री बलको अभाव हुन्छ ।

प्रांखा तथा कानलाई सुख दिने सांसारिक विषय मृगतृष्णा समान छ । कहाँ त्यो सुख र कहाँ यो शरीर जून सम्पूर्ण रोगहरूको उद्गमको स्थान हो । परन्तु स्वसमाधि पनि यी कुराहरूमा मली भाँती जानेर पनि प्राणीलाई संसारबाट बराग्य हुँदैन । ऊ सक्षाना मीठा बहका टुक्राहरूमा आपनो कामको आगोलाई शान्त गर्ने चेष्टा गरिने रहेछ र सम्झन्छ कि यसेप्रकार सबै कामनाहरू स्वतः शान्त हुन जान्छन् । यस्तो दयनीय स्थिति छ यस मानवको । यस्तो दशामा दिव्यज्ञानको आकौक्षाको जन्म कहाँ होस् । उसको जन्म त तब हुन्छ ऊ सांसारिक सुखहरूबाट बंचित होस्, अथवा शोकबाट नितान्त विद्वलचित होस् । मतलब यो हो कि कानलाई ऊ अक्षसम्म आपनो प्रियवस्तु सम्झिएराएको छ । तस्मा उसलाई धक्का लाग्नुपर्दछ । प्रेमको प्रवाह तनिर नगई माथितिर जानुपर्दछ । तब यस्तो उच्च आकौक्षाको उदय हुन्छ ।

यस्तो दशामा मानिसमा उन्नत हुने इच्छा प्रथम आवश्यक साधन हो । भवोविज्ञानको नियम हो कि जुन अनुको जति बढी अभिलाषा हुन्छ, त्यो बस्तु उन्ति नै आयो विलदछ । मनुष्य यदि तुच्छ विषयहरूको इच्छा

तीव्ररूपले गर्दैछ त उसलाई त्यो मिलदछ । अतः उच्च तथा श्रेष्ठतम भावहरूतिर हामी आपनो मनलाई पहिले सुकाउनुपर्दछ । संधै पवित्र विचारलाई मनमा स्थान दिनुपर्दछ । खराब विचारभन्दा ठूलो अपवित्रता के हुन सक्दछ ? विचारले नै मानिसलाई पवित्र तथा अपवित्र बनाउदैछ । यदि विचार पवित्र छ त मानिस पनि अपवित्र हुन्छ, यदि विचार ए पवित्र छ त मानिस पनि अपवित्र हुन्छ । यसभन्दा अघि बढनको लागि पहिलो खुड्किलो हो— पवित्र विचारलाई जगाउनु । यस मार्गमा चल्ने पथिक जीवनमा कहिल्ये असफल हुँदैन ।

मानिस नै आपना त्रुटि, अभाव तथा अपवित्रताको लागि जिम्मेदारी छ । यदि ऊ सम्झन्छ कि यो बस्तु बाहिरबाट उसमा आएको हो तब ऊ त्यसलाई भगाउने, हटाउने कहिल्ये कोसिस गर्दैन । आपनो अपराध नै सम्झिँदैन भने उसलाई टाढा कसरी र किन भगाउने ? मानिसलाई चाहिन्छ कि ऊ पहिले आपना गल्तीहरू सम्झोस् र आपनो खराबी देखोस् । परमार्थको मार्ग गुलाकको फूल होइन : त्यो धोरे नै काँडे काँडाले घेरिएको छ । त्यसमा बडो होशियारपूर्वक कदम चाल्नुपर्दछ, प्रत्येक पाइला प्रयत्न गर्नुपर्दछ ।

जब पूर्णत्वको आकौक्षाको हृषीविग्ने मनलाई स्पर्श गर्दैछ, तब उसलाई तुरन्त नै सुधार डाल्दै र अपवित्रतालाई भगाउन थाल्दै तर यस्तो स्थिति बनाइराखनको लागि सतत सुदृढ प्रयत्न चाहिन्छ । मनमा एक रात्रो भावनाको जन्म भयो, तर त्यो धोरे बेरसम टिकिरहँदैन । त्यो संकुचित र क्षणिक हुन्छ । भावना हटेमा चित फेरि उही खाल्टोमा खस्दछ । अपवित्रताहरू पुराना अध्यासबाट उसलाई चारेतिरबाट घेरिन्छ । यसले अध्यात्मपथको पथिकलाई आपनो प्रयत्नलाई

निरन्तर नूतन बनाइराखन आवश्यक हुन्छ ।

निष्कर्ष यो हो कि मानिसले संघं सोचनुपर्दछ कि 'म को हूँ ?' , मेरो स्वरूप के हो र मेरो शक्ति कत्तिको छ ?' यस्तो जाग्रहक व्यक्ति ने अधि बढ़ने अधिकारी हुन्छ र अधि बढेर ऊ आफ्नो लक्ष्यलाई प्राप्त गर्न सफल हुन्छ । जो विष्णुमिसनान विषयहरूमा ने आनन्द मानिरहन्छ त त्यो कहिल्ये अधि बढन सक्तैन । यस्तेमानिसलाई आफ्नो वर्तमान दशामा दोषहरूलाई हेरी दिव्य जीवन, दिव्य आनन्द, शाश्रवत सुबको लागि निरन्तर प्रयत्न गर्नुपर्दछ । पूर्णत्वको आकांक्षा यस्ते उत्तर्वको सूचक एक महनीय भावना हो । 'महान् भावयन् महान् भवति' ठूलोको भावना गरेमा ने मानिस महान् बन्दछ । फलतः यो भावना लक्ष्यसम्म पुऱ्याउने प्रारम्भिक सिंदौ हो ।

माथि भनिसकिएको छ कि पूर्णत्वको लागि मनमा जहिले पनि सम्यक् बाचा गर्नुपर्दछ तर बाचा अर्थात् चिन्तन गर्दैमा त्यो पूरा हुने होइन त्यसलाई पूरा गर्न सम्यक् संकल्पको दरकार पर्दछ । अतएव यदि कुनै शुभ कार्य गर्नको लागि उद्यत हुन्छ भन्ने सर्वप्रथम आफ्नो मनमा दृढ़ संकल्प (Strong Determination) गर्नुपर्छ । त्यही मूल स्रोत हो । कार्यसंरिता आफ्नो पुष्टि तथा समृद्धिको लागि त्यहाँदेखि पवित्र संकल्प-सन्तिललाई एकत्रित गर्दे रहन्छ । यो मानिएको सिद्धान्त हो कि स्थूलको अपेक्षा सूक्ष्मको शक्ति विलक्षण तथा व्यापक हुन्छ । जुन वस्तु जति जति सूक्ष्म हुन्छ उसको शक्ति उति उति बढी तथा गहिराइतक पुऱ्याउने हुन्छ । होमियोपथिक औषधिहरूमो छनोटना यही सिद्धान्तले काम गर्दछ । जुन औषधि जति सूक्ष्म हुन्छ, उसको प्रभाव उति नै बढी चिरस्थायी तथा दीर्घकालीन हुन्छ ।

मन धेरै चंचल हुन्छ । कुनै मानिस स्वभावेले यतिको शिथिल हुन्छ कि मनलाई प्रेरित गर्नु उसलाई आवश्यक हुन्छ र कुनै यस्तरी उद्यत हुन्छ कि उत्तराई विवेक-मार्गमा रोकिराखनुपर्ने आवश्यकता हुन्छ । मन दुवै कार्य गर्दछन् । मनमा धेरै भारी शक्ति भरिएको छ । अतः मन जो इच्छा गर्दछ त्यो एक दिन पूरा गरेर छाड्दछ, मन जति शुद्ध हुन्छ, उत्ति नै जोर उसको इच्छामा बनाइरहन्छ । तब हामी आफ्नो मनबाट कस्तो काम लिनुपर्दछ ? यस संसारका सबै पदार्थहरू नश्वर नै छन् । अतः उनमा यदि मन आसक्त भयो भने त मनको दशा कस्तो खराब हुन जान्छ यो पनि त विचार गर्नुपर्दछ । जुनप्रकार विना जंजीरको ढुङ्गा आँधीको समय नदीको छालमा सीधा रहने सक्तैन, ठीक त्यस्तै दशा यो आश्रयहीन मनको हुन जान्छ । शोक तथा दुःखले चारैतिरबाट उसलाई थप्पड मार्न थाल्दछ, विफलताको आँधी चारैतिरबाट बहन थाल्दछ । फत यही हुन्छ कि चित काबुमा रहेदैन, पाल हुन जान्छ, कुनैको केही समयको लागि र कुनैको सदाको लागि । यो भयो नश्वर आश्रयमाथि अवलम्बित रहने मनको दुर्दशाको करण कहानी । यस्तो मनलाई ठीक ठाउंमा राखिठोड्न हामीलाई दृढ़ आश्रयको आवश्यकता हुन्छ । मनलाई बाँधको लागि दृढ़ डोरी चाहिन्छ । उसलाई टिकाउनको लागि दृढ़ आधार चाहिन्छ । उसलाई पकडिराखनको लागि दृढ़ प्रलोमन चाहिन्छ । तब त्यो काबुमा आउन सक्तछ । हामी भन्दैनै कि उसलाई मारिदेऊ । उसलाई जीवित राखनुपर्दछ, त्यो मार्दा पनि सदैन तर उसको उपद्रव गर्ने जुन स्वभाव हो उसलाई त भगाइदिनु पर्दछ । त्यसलाई शुभ कर्मना लगाउनु आवश्यक छ ।

यस भवसांगरमा प्राणी श्रेष्ठ बलेशका लहराहरूको थप्पड खाई पल पलमा विपत्तिहरूबाट आकान्त भई यतिको अधीर भई उठ्छ कि उसलाई जीवन नै राश्य-

को दीर्घ परम्परा प्रतीत हुन थाल्दछ । दर्शनले उसलाई सांचो आश्वासन दिई उस पार लंजाने दुगाको समान सबैलाई आश्रय दिई पार गराइदिएछ । यदि हाम्रो दार्शनिक बुद्धको जिज्ञासा दुःखतक नै समाप्त भएको भए हामी वहाँलाई निराशावादी मान्य उद्यत हुने यिधौं तर वहाँक त अगाडि बढी दुःख निरोधका कारणहरू पता लगाई त्यसबाट सदाको लागि छुट्कारा पाउने मार्ग (वास्तविक निर्वाण) पनि बताइदिनुभएको छ । अतः वहाँ आशावादी दर्शनको शंखनाद हुनुहुन्छ । कसेले त बुद्धलाई नेराशयवादी भनेर पनि लाङ्छना लगाएका थिए तर यस्ता लाङ्छना लगाउनेहरू पटमूर्खमात्र हुन्छन् । बौद्धदर्शनले सारा प्राणीहरूलाई संघं अगाडि बहन् उपदेश दिएर त्यस गन्तव्य देशतिर लंजाई, जुन पाएपछि श्रूँ कुनै प्राप्य वस्तुको अवशेष नै रहेदैन । यसलाई पाउने मार्ग अवश्य कठिन छ तर मार्ग त छ नै ।

के यो नेराशयवादको सूचक हो ?
दर्शन त यही ठीक हो जुनले जनसाधारणका विपत्तीहरूमा आश्वासन तथा सञ्चनना दिएछ, बिद्वल चित्तलाई सन्तोष प्रदान गर्दछ र आस्वस्त चित्तको लागि निःश्वेयसको मार्ग द्वांउँछ । दर्शन हाम्रो जीवन हो । उमं दर्शनको सामंजस्यको यही कारण हो । जस्तो विचार उस्तो आचार । बिना धार्मिक आचारद्वारा कार्यान्वित भएको दर्शनको स्थिति निष्फल हुन्छ र विना दार्शनिक विचारद्वारा परिपुर्ख भएको धर्मको सत्ता अप्रतिष्ठित हुन्छ । धर्मको प्रासाद खडा गर्नको लागि दर्शनले उसको नीव राख्दछ । कुनैपनि धर्मतत्त्व तबतक विद्वानहरूको विषयाकै बन्न सक्तैन जब तक त्यो दर्शनको नीवमाथि खडा हुँदैन । दुःखको निवृत्तिको खोजतलासबाट धर्म छत्र हुन्छ र दुःखको आत्यन्तिक निवृत्तिको एकमात्र उत्तम यही दर्शन हो । यसप्रकार धर्मको पराकाष्ठाको

नामनै दर्शन हो । पराकाष्ठासित अभिप्राय यो हो कि सच्चा दर्शनबाट सबैको सामंजस्य, सबैको परस्पर अनुकूलता, सबैको तुलिष्ट तथा पुष्टि हुन जान्छ ।

त्यागको भित्रबाट नै स्थायी सौख्यको उत्पत्ति हुन्छ । दानको भित्रबाट यथार्थ स्थायी प्राप्ति प्रकट हुन्छ । समष्टिको कल्याणमा व्यष्टिको आत्मोत्सर्गद्वारा र व्यष्टिको पोषणमा समष्टिको शक्ति नियोगद्वारा त्यागको भित्रबाट भोगको व्यवस्थाद्वारा तथा विश्वका सबै विभागहरूमा सबैको प्रेमभावना यस जगत्को श्रृँखला र सामंजस्य सुरक्षित छ तथा जगत्को श्रृँखला क्रमशः अभ्युदय हुन्छ ।

दर्शन नै जीवन हो । त्यही हाम्रो धर्म तथा आचारको मित्री भाव हो । वर्तमान समाजमा विद्यमान धार्मिक तथा सामाजिक कलह बाहिरी रूपतर्फ ध्यान दिनु नै विषयमय कल हो । अतः अनेकताको अतिरिक्त एकतालाई पहिचानों । तुमुल कलह तथा संग्राममा छिन्न-भिन्न जगत् को लागि परस्पर बन्धुताको आदर्श उपस्थित त्यस दिनको मंगल प्रभात कायम होस् अनि मानव पारस्परिक कलहल ई भुली मानवताको मूल्य समझोस् र दार्शनिक दृष्टिलाई अपनाई स्वयं जिउनोस् र अखलाई पनि जिउन देश्योस् यही सच्चा दर्शन हो ।

विद्वान् र शिक्षित

साधारणरूपमा पढेलेखे कालाई विद्वान् र शिक्षित भन्ने चलन छ तर बुद्धको शिक्षा अनुसार सद्व्यवहार गर्ने, दिलैदेखि आफ्नो कर्तव्य सभी काम गर्ने र मनमा सेवाभाव रहेको व्यवितलाई मात्र विद्वान् र शिक्षित भनिन्छ ।

कै विश्वमा मुख्य धर्महरू बुद्धधर्मका रूपान्तरण हुन् ? ‘इस्लाम धर्म’

- पुरुष शाक्यवंश

इस्लाम धर्म पनि बुद्धधर्मको रूपान्तरण हो ? यस प्रश्नले हिन्दूहरू र बौद्धहरू अवश्य आश्चर्य मान्नान् किनकि अधिकांश हिन्दूहरू र बौद्धहरू मुसलमानविरोधी धर्म भएको आ-आपनो मस्तिहरूमा सञ्चय गर्द आएको पाइन्छ । यसको प्रत्यक्ष उदाहरण हिन्दूहरू, बौद्धहरू र अरु दार्याबाट बायाँतिर देवी देवताहरूको परिक्रमा गर्दैन् भने मुसलमानहरू बायाँबाट दायाँतिर । त्यस्तै हिन्दूहरू र बौद्धहरू आ-आपने परिवार अथवा कुनै नाता कुतुश्व-हरूको परलोक भएमा शोकाकुल भई रुचाबासी गरेका हुँछन् भने मुसलमानहरू त्यसको विपरीत हर्षका साथ हाँसिरहेका हुँछन् । यस्ता विभिन्न आचरण दर्शाई एक आपसमा विरोधी मानेर छिःछिः र दूर दूर गर्दैन् । यो कस्तो दुश्मनी होला ! यस्ता कुरा धर्म होइन यी त आ-आपनो रीति रिवाज र सोचाइको फरकमात्र हो । रीति-रिवाज मानिसको सुविधा अनुसार व्यवहार गर्ने चरन भाव हो । त्यसकारण यस्ता कुराको आधारमा हिन्दूहरू मुसलमानलाई पापी र मुसलमान हिन्दू र बौद्धहरूलाई पापी ठानी आपसमा बेमनस्यभाव राख्ने गरिन्छ । एशिया महाद्वीपको अधिकांश राष्ट्रहरूमा हिन्दू, बौद्ध, क्रिश्चियन र मुसलमानहरू छन् । यसरी बुद्धप्रवायका राष्ट्रहरूमा धर्म, रीतिरिवाजको आधारमा काटमार भएमा राष्ट्रहरूको भविष्य के होला ? देशको राष्ट्रिय मुद्दामा कसरी सहमती होला ? जनताको सहमतिविना राष्ट्रका समस्याहरू कसरी समाधान होला ? यी कुराहरू

एशिया महा-द्वीपका राष्ट्रहरूमा ठूलो समस्याको रूपमा खडा भएका छन् । सबै श्रममा प्यार, करुणा निस्त्वार्थ भाव आदि कर्मलाई मान्यता प्रधान गरेको पाइन्छ तर पनि गलत सोचाइको कारण बहुधर्मद्वारा एउटै राष्ट्रको भाव जगाउन सकेको छैन । यहीने एशियाका मूल बासीहरूको दुर्भाग्यको कारण बनेको छ ।

यस सम्बन्धमा जवाहरलाल नेहरूले लेख्नुभएको किताब ‘विश्व इतिहास की झलक’ बाट इस्लाम धर्म जान्न प्रयास गर्दै ।

महम्मदको जन्म ५७० ई. मा अरब देश मकामा भयो । मकामाबाटीहरू बहाँलाई घल-घर्मीने अर्थात् अनानत बला भने गर्दैछन् । अर्ध वैश्वी उनेरमा बहाँले (महम्मद) ले मकामा अवस्थित मूर्तिहरूको पूजा गर्ने विरोध गर्यो । तब त्यहाँका मजहब (समाज) मा रहने जनताहरूले बहाँलाई घोर विरोध गर्ने र बहाँलाई त्यहाँबाट भाग्न बाध्यपर्यो । जब महम्मद ई. ६२२ मा मकामाबाट भाग्यो । त्यसै समयलाई लिएर इस्लाम धर्मको उदय भएको मान्दछ । मकामाबाट भाग्येर बहाँले पदरीवासा साथी रुक्कहाँ शरण लियो । यसै कूचलाई अरबीमा हिजरत भन्दछ । पछि पदरीवलाई मदिना नामकरण गर्यो ।

यसै मदिनामा बसेर महम्मदले धर्म प्रचारार्थ लडाई-को योजना तयार गर्यो । बहाँले सबै शासक र बाद-शाहहरूलाई बहाँ ईश्वर हो र बहाँको रसुल अथवा शाजालाई पालन गर भनी पत्र पठायो । बादशाहहरू अचम्म

भए । त्यो सन्देश प्राप्त भएको बेलामा कस्तुनुनियाको सञ्चाट् रिलेनिलयस इरानको युद्धभूमिमा चढाइ गरि- रहेका थिए । जसरी पत्र लेख्यो त्यही अनुरूप अरबी- हरूले गरे । राष्ट्रहरूलाई पराजित गरेर विश्वका राजा- हरूलाई अचलम पारेको मात्र होइन आ-आपनो राज्य बचाउने चिन्ताको विषय समेत बनायो । रेगिस्तानका केही हैसियत न नभएका केही व्यक्तिहरूले त्यस समयका अधिकांश देशहरूलाई जित्नु कुनै साधारण विषय होइन, त्यसमाथि पनि राज्यको साथं धर्म विजय पनि । इ. ६३० मा महम्मदको देहावशान भयो । बहाँको खानदान- को एक सदस्य अबुवकलाई जनताको साधारण मतको परिपाटीबाट चुनेर खलिफा बनायो । यसबाट प्रष्ठ हुन्छ बहाँको खानदानहरू साधारण कबीलीमात्र नभई कुनै लोकतान्त्रिक परिवारसंग सम्बन्ध भएका खानदान हुन् । महम्मदपछिका खलिफाहरूले पनि तीव्र गतिमा एकपछि अर्को राष्ट्र कड्जा गर्दै इस्लाम धर्म फेलाउदै गए । फल स्वरूप एक शताब्दी भित्रमा पूर्वमा सिन्धुनदी- को किनार, पश्चिममा उत्तरी अफ़्रीकालाई पार गरी एटलांटिक समुद्रको किनारा अथवा हिजो आज मोरक्को भनिने राष्ट्रसम्म कड्जा गरेपछि स्पेन र दक्षिण फ्रांस- सम्म पुग्यो । यसबाट पश्चिम यूरोपका राष्ट्रहरूलाई भएभीत गर्यो कि यसलाई सामना गर्नको निमित्त यूरोपका धेरै राष्ट्रहरूको एउटा ठूलो गूट बनाउन अति आवश्यक तुल्यायो । प्रश्न केवल लडाईको जीत र हारको मात्र पनि होइन । राष्ट्र र धर्मको जीतको साथसाथै एक सच्च संस्कृति र सध्यता पनि जनतालाई प्रदान गर्दै गर्यो । धर्म, संस्कृति र सध्यता जीत र हार सँगसँगै शकिँदैन । यो पुस्तोपुष्टात्म भइरहन्छ । यो एक प्रकारको संस्कार हो हट्पटी भिट्दैन । यो हो अरबीहरूको इतिहास :

अरबीहरूको विजय इतिहासबाट हानी सौचौं कि साधारण हैसियतको मक्का कबीलेहरूको केही खानदान- को आधारमा विश्वका अधिकांश राष्ट्रहरूलाई जित्नु, धर्म, उच्च संस्कृति र सध्यता आदि फैजाउनु सम्भव होला ? साक्षात् देवो विजय अथवा देवबाटो बरदान हो ? हिजो-अस्तित्वको परिप्रेक्षमा विचार गर्दा ईश्वर सर्वशक्तिमात् सर्वव्यापक आदि मान्यता तथा भृत्याको मान्यपर्छ । त्यसो भृत्याको होला ? महम्मद र त्यसको खानदानको पछाडि केही रहस्य लुकेको हुनुपर्छ । महम्मद को खानदानको कही अन्तर्सम्बन्ध जोडिएको हुनुपर्छ ।

राजभूमिमा महम्मदको खानदानले देखाएको रणकुशलता बहाँहरूले प्रचार गरेको धर्म तरिका र संस्कृति, सध्यता आदिलाई विचार गर्दा आजमन्दा २५०० वर्ष पहिलेको इतिहासमा उलेख भएको शाब्दिक कुलसँग यस अहम्मद- को धेरै अंश त्यसै त्यसै मिलेको आमास हुन आएकोछ । यसको मुहूर कारण, महम्मदप्रति अश्वको धारणा । महम्मद आहुले त्यार गरेको रणनीतिमा विश्वास, बहाँहरूको खानदान तो संस्कृति र सध्यता आदिमा नेहरूजीले आपनो इतिहासमा बढी जोर दिई वर्णन गर्नुभएको छ । यसै विषयलाई- आधार बनाएर त्यसको समीक्षा गर्न प्रयास गर्दै । त्यस- बाट अवश्य पनि महम्मद को हुन, बहाँको खानदानको सम्बन्ध कहाँ छ, त्यसको एउटा तसवीर आउने विश्वास गर्न सकिन्छ ।

(१) 'मक्का के लोग उनको (महम्मद) चाहते थे और उनपर विश्वास करते थे । वास्तव मे लोग इन्हे "अल अरीत" अर्थात् अमानतवाला कहा करते थे ।' समीक्षा:- मक्कावासीहरू महम्मद मक्कामा जन्मेको नागरिक भए पनि 'अल अमीन' अमानतको व्यक्ति सम्मन्दन । यसको खास मतलब मक्काका खानदान त्यहीको आदिवासी नभई कोही अल ठाउंबाट आएको अथवा पलायन हुन आएको प्रष्ठ ज्ञातिकन्तु ।

(२) “अरब के चारों तरफ जितने बड़े बड़े साम्राज्य बने, उन सबके शासक थेव मे अवसर अरब देश भी शामिल होता था। लेकिन यह मातहनी नाम मात्रकी थी क्योंकि खानावदोश रेगिस्तानी कौमें को दबाकर रखना था। उतपर हुकूमत कोई आसान बात नहीं थी।”

समीक्षा:- महम्मदका खानदानीहरूलाई पहिलेदेखिने अरबका जति पनि ठूले ठूले शासकहरू भए आदर दिएर सम्मान राखेको पाइन्छ तर अरबका कुनैपनि शासकहरूले महम्मदको खानदानलाई आपनो मातहतमा राखने अंदरसम्प पनि गर्न सकेनन् किनकि यो खानदान अरबी खानदानीहरू जस्तो छैन, कसेको अन्डरमा बस्ने जात होइन, स्वतंत्रता र आत्मानियानी जात हो।

(३) “इन लोगों की” जिन्दगी खानावदीशी जिन्दगी थी हर खानदानका सबसे बड़ा आदमी कुल पति होता था।”

समीक्षा:- महम्मदको खानदानमा सबभन्दा बूढो मानिसलाई कुलपति बनाए जस्तो शाक्य कुलमा पनि बूढो मानिसलाई कुलपति बनाइन्छ।

(४) “उनके (महम्मद) बाद उनके खानदान के एक व्यक्ति अवृवकर खालिका हुए। उत्तराधिकारी चुनने का यह काम आमसभामे सरासरी तौर के चुनाव से होता था।”

समीक्षा:- शाक्यहरूको शासनकालमा पनि राजा चुनने आम जनताद्वारा सभामा हात उठाएर चुनिन्थ्यो त्यहाँ लोकतन्त्र शासन छ।

(५) “हिजरत के बाद सात साल के अन्डर हि महम्मद मक्काके स्वामीके रूप मे ही वहाँ लौटे। इसके पहले भी वह मदिना से दुनिया के बाहर थे और शासकों के पास यह सदैश भेज चुके थे कि वह एक ईश्वर

और उसके रसुल को मंजूर कर।”

समीक्षा:- महम्मदले राजाहरूलाई पव लेखने समयमा नै वहाँलाई आपनो पौराणिक कुलको विषयमा बृत्तान्त थाहा भएको हुनुपर्छ। त्यो कसरी? मक्कामा अवस्थित आपनो कुलदेवताको आधारबाट। त्यस्तै वहाँलाई रणनीति, आफुमा भएका बाहन, जस्तो घोडा उठ प्राविर युद्धमूमिको निम्नि अति आवश्यक तथा अति भरोसापूर्ण सबै सामग्री आफुमा भएका कारण आपनो अभियान सफल हुनेमा उस्लाई दृष्टक भएको छ। त्यसको मतलब रणनीतिको विषयमा उस्लाई ज्ञान पहिलेदेखि नै भएको छ।

“एह एक अजीव बात है उरब कौमें जो युगों से सोते हुयों की तरह बिता रही थी और जहिरातौर पर दूसरी जगहों से बिलकुल अलग थी, एकदम से जाग पडी और उससे इतनी ज्यादा तेजी दिखाई कि सारी दुनिया चकित हो गई और उसमे उथल-पुथल मच गई। अरब लोग एशिया यूरोप अफ्रिका मे तेजी के साथ कंसे फैल गये और उन्होंने एक श्रव्वे दर्जे की संस्कृति और सभ्यताका किस प्रकार विकास किया यह इतिहास मे एक चमत्कार की बात है।”

समीक्षा:- लडाई एक युद्ध कला हो। त्यो कर्तृको आपनो ज्ञान फालिर रणमूमिमा कुर्देमा सफलता प्राप्त हुने विषय होइन। त्यसको निम्नि लामो प्रशिक्षणको आवश्यक छ। नेहरूजी महम्मदको खानदानको विषयमा लेखनुहुन्छ “रेगिस्तान के ये रहने वाले, आत्मानियानी, आवुक और झगडालु होते थे। ये कबीले और खानदान बनाकर रहते थे, और दूसरे कविलों तथा खानदानी से भगड़े किया करते थे, शालमे ये लोग आपसमे सलह कर लेते थे और तीर्थयात्रा के लिए मक्का जाया करते थे।” यसबाट प्रष्ट हुन्छ कि महम्मदका खलकहरू आपसमा झगड़ा

गपेर आपनो पुखेली रणविद्यालाई ठण्डा गर्न नदिई अस्थासमा जुतिरहेको पाइन्छ । कबीले जीवन राज्य-विनाको राज हो । निश्चित राज्य नभएको कारण उनी-हरू एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा घुमी घुमी बिताउँछ । ठाउँ ठाउँमा वेपार गरी आपनो जीविका चलाउँछन् । उनीहरू कुनै देशमा गए पनि त्यस देशमा लूतपाट र सगडा गर्दैन थे, खास आपनो काम वेपारबाहेक अरु विषयमा केही सम्पर्क नै राखेन थे । उनीहरूको आपने जीवन छ, आपने संसार छ, आपने संस्कृति, आपने कला छ । उनीहरू कसैमाथि जाइलागर्दैन थे तर कसैले आफूमाथि आइलाग्यो भने त्यसको दतेर मुकाबिला गर्दथे । कबीलीहरू भविष्यको केही आशा उद्देश्यले कबीली जीवन बिताइराखेका उनीहरूले अरु राष्ट्रहरूलाई जिती आपनो अग्रजहरूको गुमेको प्रतिष्ठालाई पुन उत्थान गर्ने समय आएको होस् दिलाई सबैलाई एक राष्ट्रमा संयुक्त हुने र राष्ट्रलाई विस्तार गर्ने र जोश दिलाएकाले न महम्मदको एउटा ढुलो दूरदर्शीता हो । यसे आधारबाट अरबीहरू तेजीका साथ विश्वमा आपनो राज्य धर्म, संस्कृति र सभ्यता जुन आपनो पूर्वजहरूले स्थापना गर्ने प्रयास गरेका थिए त्यो स्थापना गर्ने अभियानमा लागे ।

महम्मदले केही हैसियत नभएका कबीलेहरूलाई एक ढुलो राष्ट्रपतिको सम्मान दिए र विश्वलाई नै चक्रित गरे तर त्यो पूर्वज को हुन् अज्ञ पनि रहस्यमय नै छ । किनकि मात्र यतिको आधारले महम्मद जस्ता महामानवको सम्बन्ध कुनै परिवारसंग जोड्नु शायद ! अपर्याप्त हुन सक्छ, मान्न तयार नहुन सक्छ चाहे त्यो जस्तोसुकै उच्च र विश्व प्रसिद्ध परिवार नै किन नहोस् । त्यस कारण अर्को एक भनाइलाई पनि यहाँ प्रस्तुत गर्न गइरहेको छु । यो हो रसिक विहारी मंजुल 'चौरासी बौद्ध

सिद्ध'को लेखकको कुरा । वहाँ यसरी उल्लेख गर्नु हुन्छ—
“जब कांबे के मन्दिर मे ३६० मूर्तियाँ थी जिन्हे महम्मद शाहेब ने हटा दिया और रहने दिया केवल एक पत्थर संगे असवद तथा बलख मे नौविहार” नामक बौद्ध-विहार जिसका पुजारी मरामका कहलाता था— यह सब क्या है ? विद्वानोंका कहना है की कांबे के मन्दिर और बलख नौविहार मन्दिर मे बुद्धेब की पूजा होनी थी । अरबी फारसी मे मूर्ति के लिए जो बृत शब्द प्रचलित है वह बुद्ध का ही अरबीरूप है । नौविहार नै विहार या बौद्ध मथ ही या ।”

यस मंजुलजीले उल्लेख गर्नुभएको “संग असवद” यदि बुद्धको मूर्ति अथवा चैत्य भएमा दावाको साथ भन्न सकिन्छ कि महम्मदको बंश शाक्यकुलको इक्षवाकु बंश नै हो । स्तूप अथवा चैत्य शाक्यकुलको कुलदेवता भए जस्तै महम्मद खानदानको “संग-असवद” कुल देवता हुनुपर्यं त्यो कुनै मूर्ति नभई स्तूप अथवा चैत्य हुने धेरै सम्भावना छ ।

अर्को मंजुलजीको भनाइअनुसार अरबी फारसीमा कुनै पनि मूर्तिलाई ‘बृत’ भन्ने प्रचलन छ । यो बुद्धको नै अरबरूप हो । यसको अर्थ हो अरबमा कुनै मूर्ति जानुभन्दा पहिले बुद्धको मूर्ति त्याहाँ गएको हुनु-पर्यं र त्यहाँ बुद्धको मूर्ति आयात हुने गरेको छ । त्यसको मतलब पहिले पहिले अरु देशमा ज्ञ त्यहाँ पनि बुद्धलाई पूजा गर्ने चलन थियो ।

यसपछि मंजुलजीको भनाइअनुसार काबे मन्दिरमा भएका ३६० मूर्तिहरू महम्मद शाहेबले हटाएर एउटै “संग-असवद” लाई राखन विद्ययो त्यसते नेहरूगी लेखनु हुन्छ, “प्रौढ खास कर जब वह मृक्का की मूर्तियों की पूजाका विरोध करने लगे, तो बहुत से लोगों ने उनके खिलाफ बडा हहला मचाया और शाखिर उनका अपनी

जान बचाकर मरका से भागना पड़ा ।”

अब यहीं प्रश्न छ कि महम्मद साहेबले किन आपनो कुल देवस्थानमा भएका देवताहरू काटन लगायो र जनताले त्यसको विरोध किन गर्दो थो प्रश्न जति जटील छ त्यहि महम्मद परिवार र शावयकुलको सम्बन्धको विषयमा अति महत्वपूर्ण पनि छ । यसविषयलाई ज न S.N. Chandramouli ले *The times of India* मा प्रकाशित गरेको *Did Buddhist influence early Christianity* की आधार लिएर के विश्वका मुख्य धर्महरू बुद्धधर्मको रूपान्तरण हो ? भनी आनन्द भूमिमा बर्ष २७ अंक १ मा प्रकाशित भएका केही अंश यहाँ उद्धृत गरेमा यस प्रश्नको उत्तर पाउन केही सजिलो हुनेछ ।

आत्मीय शक्ति जोकोही व्यक्तिको कारणबाट भएको भनी ठाण्ठ, त्यस व्यक्तिको निम्नि आत्मीय शक्ति-को वृद्धि हुने स्थान छैन भनी चर्च विश्वास गर्द भनी गुवर र क्रिश्नेन निश्चितका साथ दावा गर्नुहुन्छ ।

यसको ठीक विपरीत जेसम व्यक्तिको उन्नति अवनति र त्यसको मूल्यांकन अफूले गरेको कार्य र विचारमा निर्भर हुनेमा विश्वास गर्दछ ।

माथिका भनाइमा जेसले कुनै व्यक्तिको आत्मीय शक्तिको वृद्धि आपने कर्मश्रुत्यार “हुनेमा जोड दिएका छन् । चर्च सामूहिक आत्मशक्तिबाट आत्मीय शक्तिको वृद्धि हुनेमा विश्वास गर्द किन भने यो थेरवाद र महायानको आत्मीय शक्तिको विषयमा आपनो आपनो प्रारणा हो । जेसले थेरवाद भिक्षु थेरपुते *Therap utae* सेंग शिक्षा लिएको हो भने चर्चले पछि महायान धर्म गएपछि यो धारणा लिएको हो । यो नायिका थेरवाद र महायानीहरूको आ-आपनो विचार हो ।

मंबकामा पहिले थेरवादअनुरूप सेंगशसवद लाई

स्थापना गर्दो र पूजा गर्दो होला पछि भारतमा धर्म परिवर्त हुँदै महायान धर्म पनि आयो र भारतको महायान धर्मश्रुत्याप विभिन्न मूर्ति स्थापना गरी पूजा गर्ने चलन गर्दो होला । मंबकामाशीहरूले त्यही अनुरूप देवता स्थापना गर्दो होलान्, त्यसको पछाडिको दरानहरू ताई धयान दिएन होला । पछि महम्मदको पालामा भारतमा एउटै बुद्धधर्म अन्तर्गत थेरवाद र महायानको बीचमा संघर्ष कलहको अवस्था महम्मदलाई भन परेन होला । त्यसले पहिले जुन अवस्थामा महम्मदहो खानदान त्यही छोडेर अङ पछि स्थापना भएका देवताहरूलाई त्यहाँ-बाट हताएको हुनुपर्छ । यसबाट जन् प्रष्ट हुन आएको छ कि महम्मदको खानदान नेपालको लुम्बिनीबाट भागेर अरबमा पुगेको हुन सबने बढी सम्भावना हुन आएको छ । त्यसको छुट्टै इतिहास यस प्रकारको छ -

शावयहरू आपनो जातिप्रति अति धमण्डी कपिल-वस्तु राजपरिवारका सन्तान थिए । यसे कुलमा बुद्धको जन्म भएको थियो । जातिको धमण्डको कारणले सम्राट् प्रसेनजीतको छोरा विडुडभले शावयकुललाई ने विनाश गर्ने उद्देश्यले नरसंहार गरेका थिए । त्यस नरसंहारमा शावयहरू आपनो देश छोडेर विभिन्न देशहरूमा टाढा टाढासम्बन्ध भाग्न बाध्य परेका थिए । तीव्रध्ये महम्मदहो खानदान भएको अरबमा आएर बसे होलान् ।

महम्मद शावय हुन सबनेमा अर्दो एउटा ठूलो प्रमाण छ कि अंगेजहरूको उचान *Blood is thicker than Water* प्रयत् ‘पानी भदा रगत बालो छ, भने चरितार्थ हुन आएको छ । एसिया, यूरोप, अफ्रिका धेरै राष्ट्रहरूलाई जित्न सबने बहादुरहरूले आपनो नजीक-को देश भारतलाई किन हमला गरेनन् ? त्यो अवश्य आपने परिवारको कारणले र आपने धर्मको कारणले हुनुपर्छ । महम्मदको समयसम्पर्क भारतमा बुद्धधर्वको ने

प्रभाव भएको इतिहासमा पाइन्छ । त्यस्तै महम्मदको खानदानले भारतमा मात्र होइन अरु बौद्ध देशहरूमा पनि आक्रमण गरे, जस्तो मंगोलिया, चीन । यो एउटा आश्चर्यको विषय हो ।

महम्मदको खानदानलाई बुद्धमंप्रति त्यतिको अद्भुत भए के उसले चलाएको धर्म बुद्धमंसमा आधारित छ ? त्यसको मुख्य आधारशिला के के हुन त्यो जाग्न प्रयास गरौ । इस्लाम धर्मको मुख्य पाँच बुनियाद अथवा आधारशिला हुन् कलिमा, नमाज, जकात, रोहज र हज ।

(१) कलिमा:- कलिमाको खास मतलब ईश्वर एउटै छ । त्यो सर्वशक्तिमान् ल । वहाँ विश्वको सङ्घिकर्ता हुन्, वहाँ ने प्रलयकर्ता हुन् । वहाँ मानिस मानिसमा भेदभाव गर्दैनन् । वहाँ असल गर्नेलाई भलाइ गर्छ, खराब गर्नेलाई दण्ड दिन्छ । वहाँका धर्मविषय लेखिएको पवित्र-ग्रन्थलाई कुरआन भन्दछ । त्यसकारण अल्ला र कुरआनलाई विना कुनै शंकाले मान्ने र पालन गर्ने अत्री दिन्छ ।

त्यस्तै बुद्धमंसमा बुद्धले आफूलाई ईश्वर होइन भनी बारम्बार भने पनि बौद्धहरूले बुद्धलाई देवादिदेव भनी पूजा गर्छन् । त्यस्तै त्रिपिटक ग्रन्थलाई बुद्धवचन मान्दछन् ।

(२) नमाज:- यो अल्लाहलाई स्मरण गर्ने, उपासना दर्ने अल्लाहको गुणगान गर्ने एक विधि हो । यो बौद्धहरूको परिवाण, धारणी, नाम संगीत आदि जस्तो हुन् ।

(३) जकात:- यो कुनै आर्थिक सक्षम व्यक्तिको आमदानी अनुरूप केही अंश करको रूपमा गरीब दुखीहरूको अद्वारार्थ दिने कर हो । बुद्धमंसमा यो दान पारमिता अन्तर्गत पर्छ ।

(४) रोहज:- इस्लाममा रमजानको पूजा एक महिना एक किसिमको व्रत अथवा शिविर बस्ने गर्दछ, जस्तै ध्यान शिविर । यो घरेमा बस्तु तर कुनै पनि पापकम नगरी शीलमा बस्ने गर्छ । यसको प्रकृयाहरू हेर्वा यो ध्यान शिविर जस्तो देखिन्छ तर ध्यान भावना दुर्लभ भएको कारण ध्यानको केही उल्लेख भएको पाइँदैन ।

(५) हजः:- यो मुसलमानहरूको तीर्थ यात्रा हो । विश्वका मुसलमानहरू हज़ अथवा तीर्थयात्रा गर्न भक्तामा जाने गर्छ । जस्तो बौद्धरू चार धाम तीर्थ यात्रा गर्छन् ।

यसमा उल्लेख भएका विषयहरूलाई विचार गर्दा मुसलमानधर्म बौद्धहरूको विपरीत धर्म नभई नजिकको धर्म भएको देखिन्छ । यस धर्मको आधारलाई विचार गर्दा भहम्मदको खानदान शाक्यवंश हुन सक्ने धेरै सम्भावना भएको पाइन्छ । यी माथिका छलफलहरूबाट यदि त्यो भक्तामा रहेको कालो पत्थर अथवा “संगे असवद” बुद्धको मूर्ति अथवा चंत्य भएमा ६०% महम्मद शाक्यकुल अर्थात् वंशको हुनसक्ने छलफलको विषय हुन सक्छ ।

कलेश कठपुत्ला जस्तो मात्र हो

इन्द्रिय संवरशील परिपूर्ण गरिरहेकाहरूमा कहीं पनि कलेश उत्पन्न भएको देखिँदैन । यो कल्पित हो तर यसले दुख दिइरहेछ ।

यसको आकार प्रकार छैन । छ जस्तो भान परिराखेको मात्र हो ।

संज्ञा, चित्त विपर्यास अनुचित मनसिकारको हेतुले मात्र छ जस्तो लागेको हो । वास्तवमा कठपुत्ला जस्तो मात्र हो कलेश ।

— बोधिचर्यावितार

(ज्ञानमाला) — वैशाखपूर्णिमा
— भिक्षु सुबोधानन्द

सुन्दर मूर्ति बुद्ध भगवान्, दर्शन निमित्त हासी जाओँ ।

आनन्द दाता जगत्‌को शास्त्रा, पूजा गर्न निमित्त हासी जाओँ ॥

आजको दिवस वैशाखपूर्णिमा, बुद्धको उत्सव हुँदैछ ।

आनन्द नाद भक्तजनलाई, बुद्धको नाम लिनु छ ॥

देश विदेशका मित्रहरूले, उत्सव गर्नु भो यो दिवसमा ।

आनन्द दिन अमूल्य उत्तम, भगवान्‌को जन्म दिनमा ॥

बोधिवृक्षके मुनि वसेर, बुद्धत्व प्राप्त भएको दिनमा ।

निर्विण प्राप्त पनि आजै भयो, तीनै योग भएछ सँगैमा ॥

साथीहरू हो, त्यसे बस्नुभएन, आजको यो अवसरमा ।

हासी पनि लिओ अष्टशीलादि, बुद्धोपासक हुन जान ॥

— अनु० दिव्यरत्न तुलाधर

समवेदना

तेपालय् प्रचलित थेरवाद, महायान व दज्जयानय् समन्वय कायम जुयाः बौद्धत थवंथवय्

बायेगुया सत्ताय् जायेमाः गुपाखे दुर्ययेक विचाः न्ह्याकाः बुद्धधर्मया स्थलय् थःत

पानाः दुर्धानाच्चवंत्सु सहदयी प॒. दिव्यवज्ज्व वज्ज्वाचार्य ८० दंया बैसय् मदुया

वस्पोलया सट्गति कामना यासे वस्पोलया प्रति सद्भावना ब्वलंकाः

नुगः मछिकाच्च पि वस्पोलया छेंजः व सकल बौद्धजगत्‌या प्रति

समवेदना चकाच्चना ।

‘आनन्दभूमि’

बौद्ध मासिक पत्रिका परिवार
आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भूमि ।

मन

- मन्दिरा महर्जन

धर्मपद त्रिपिटकभित्र पर्दछ । धर्मपदमा भगवान् बुद्धले विभिन्न अवस्थामा देशना गर्नुभएको कुराको सार संक्षेप संकलन गरी लेखिएको छ । बुद्धधर्मका उपदेश थाहापाउन धर्मपद मात्रले पनि धेरै कुरा जान्न सकिन्थ ।

धर्मपदको पहिलो गाथामा भनिएको छ—

मनोपुब्बज्ञमा धर्ममा-मनोसेट्टा मनोमया,
मनसा चे पदुट्ठेन भासति वा करोति वा ।
ततो नं दुश्खमन्वेति चक्कं'व वहतो पदं' ॥

मनोपुब्बज्ञमा धर्ममा-मनोसेट्टा मनोमया,
मनसा चे पसन्नेन भासति वा करोति वा ।
ततो नं सुखमन्वेति छाया'व ग्रनपायिनी ॥

मन सबैभन्दा अप्रणी र श्रेष्ठ छ भनेर गाथाले भनेको छ । संसारमा जति पनि पदार्थ छन् ती सबै कुनै न कुनै कारणले गर्दा उत्पन्न भएका छन् । यहाँ धर्मलाई पदार्थको रूपमा लिइएको छ । यस संसारमा जति चीज चाइन्थन् ती सबै मन हुन् । मनलाई पश्चिमेली मूलुकमा दिमाग पनि भनिन्छ । पूर्वी राष्ट्रमा मनलाई मनकै रूपमा लिइन्छ । दिमाग चलाउने स्रोत पनि मनलाई नै भानिन्छ ।

धर्मको रूप नै मन हो । मन पनि कुनै कारणले उत्पन्न हुन्छ । त्यसै गरी धर्म पनि मनको कारणले गर्दा उत्पन्न हुन्छ । मनको उत्पत्ति चेतनाबाट हुन्छ । मन र चेतनाबीच घनिष्ठ सम्बन्ध छ । जब चेतना प्राप्त हुन्छ तब मन उत्पन्न हुन्छ । चेतना भनेको एक प्रकारको

कल्पना हो । जब कल्पना उत्पन्न हुन्छ तब मन उत्पन्न हुन्छ । चेतना छैनभने मन उत्पन्न हुँदैन त्यसै गरी मन छैन भने चेतनाको पनि सञ्चार हुँदैन ।

हामीसंग बस्तु थाहापाउने ६ वटा द्वार छन् । यी ६ वटा द्वारको कारणले गर्दा हामीले सबै भोगिरहेकाछौं । आँखाले रात्रो कि नराच्छो भझे थाहा पाउने निर्णय मनले गर्द । यदि मन छैनभने आँखाले जति काम गर्न सक्छ त्यतिमा मात्र सीमित हुन्थयो । सोचिचार गर्न सबै क्षमता हुँदैन । जसको कारण उसको विचार सीमित हुन्छ । मानिस सर्वथेष्ठ प्राणी हो । मानिस बाहेक अरु जनावरमा मन हुँदैन जसको कारण उनीहरूमा विचार गर्ने क्षमता हुँदैन । यही मनबाट नै हरेक कुरा सिर्जना भएको छ । त्यसले नै मन मनोमयी भएको हो । एक पछि अर्को गर्दै विचारधारा उत्पन्न हुन्छ । यो संसार भनेको नै मनभित्र वा अधीनप्राप्त हुन्छ । त्यसै कारण बुद्धधर्मले पनि मनलाई जोड दिइएको छ । हामीले जति काम निर्णय गर्दौं, दुःख, सुख, द्वेष, अहंकार, इर्ष्या गर्दौं ती सबै मनबाट नै उत्पन्न हुन्छ । जति कुरा मनले सोच्छौं त्यही काम गर्दौं र यसका सहायक ६ वटा इन्द्रियहरू हुन् । मन नभएको भए के हुन्थयो भझे कल्पना पनि गर्न सकतैनौं । हामीले जे गरिरहेका छौं ती सबै कुरा अन्त्यमा मनमा नै गएर हुँगिन्छ ।

प्रदूषित मनले केही कुरा भ-र्तौं वा गर्दौं भने त्यसको सम्पूर्ण क्रियाको फल दुःखबायी हुन्छ । प्रसन्न (स्वच्छ) मनले गरिएको क्रियाको फल सुख नै हुन्छ । प्रदूषित मनले एउटा अवस्थालाई लिंदा कुनै पनि कुराले

मन प्रदूषित भेरेको छ भने मनमा रिस, द्वेष उत्पन्न
भइरहेको हुँच । यो अवस्थामा त्यस व्यक्तिलाई केही
भन्यो भने सही कुरालाई पनि गलत अर्थ दिन्छ वा लिन्छ
एर रिसको प्रतिक्रिया नै व्यक्त गर्छ ।

दुःख भनेको सानो ठूलो हुँदैन । मन प्रसन्न भयो
भने जुन अवस्थामा पनि सुखद प्रतिक्रिया आउँछ । मन
कस्तो राख्ने भन्ने कुरा यो दुइटा कुराले दुइतिर डो-या-
उँच । त्यसेले मन संधं प्रसन्न राख्नुपर्छ । सुख दुःख भन्ने
एउटा भावना हो । यो पनि मनमा लुकेको हुँच । सुख
भनेको के हो थाहा पाउन दुःख के हो भनेर थाहापाउनु
पर्छ र दुःख थाहा पाउन सुख पनि थाहा पाउनुपर्छ ।
सुख, दुःख दुवै मनको कारणले उत्पन्न हुँच ।

दुःखको स्वभाव एउटा गाडामा राखिएको
चकका जस्तै हुँच । जसरी गाडामा बढी सामान हाल्यो
भने बढी बोझ हुँच र अगाडि जान गाहो हुँच । त्यसे
गरी मनमा धेरै दुःखको बोझ भएको बेलामा केही कुरा
गर्न अगाडि बढन सक्दैन । दुःखको बोझ बोक्न गाहो
हुँच तर बोक्नेपनेहुँच जसरी गाडाको चककाले गाडाको
बोझ बोक्नेपनेहुँच । त्यसरी नै सुखलाई एउटा छायाको
रूप दिइएको छ । छाया उज्यालो सूर्यको प्रकाश भएको
बेलामा देखिन्छ । यो छाया जहिले पनि हात्रो अगाडि
पछाडि आइरहेको हुँच तर यसेले केही असर गईन,
साथै बोझ हुँदैन र आफूसेंग छ भन्ने कुरा पनि थाहा
हुँदैन सुखको स्वभाव पनि यस्तै हुँच । कसरी यो दुइटे
सुख र दुःख हात्रो पछि पछि नै आइरहेका हुँचन् ।

सबै कुराहरू मनमा केन्द्रित भएपछि हामीले यो
मनलाई पनि केन्द्रित पानेसक्नुपर्छ । मन धेरै टाढा टाढा-
सध्म जान्छ । यसको कुनै सीमा हुँदैन । मनको केही
आकृति हुँदैन, त्यसेले कसको मन कहाँ पुछ भनेर भन्न
सकिन्दैन । यसलाई जस्तो बनायो त्यस्तै बनाउन सकिन्छ ।

मन धेरै चड्चल हुँच । जब मन बन्धनमा पर्छ तब एउटा
माछालाई पानीबाट छुटाएर जमीनमा राख्दा जस्तो
छटपटाइरहने हुँच, त्यस्तै स्थिति मनको हुँच । यसेले
मनको स्वभाव बताइएको छ ।

जसले मनलाई संयम, आपनो बसमा राख्न सक्छ
आफूसेंग बाँधन सक्छ त्यही व्यक्ति हरेक दुःखबाट मुक्त
हुँच । सबैको मन प्रधान हुने हुनाले मनलाई चिन्नुपर्छ,
आफूलाई चिन्नुपर्छ र त्यसलाई आपनो बसमा राख्नुपर्छ
र आफूले चाहेको ठाउँमा लगाउनुपर्छ, अनिमाव सुख
प्राप्त हुँच । हामी मनको बसमा छौं । त्यसलाई बसमा
राख्न सकेका छैनौं । चाहेर पनि त्यसलाई रोठन सक्दैनौं ।
त्यसेले जसले मनलाई बसमा राख्छ, आपनो स्वभाव
चिन्छ, मन संयम राख्छ त्यसेले सुख प्राप्त गर्छ । बुढ-
द्वारा यही कुरा भन्नु र सिकाउनुभएको छ ।

सबभन्दा पहिले हामीले कुनै पापकर्म, नराच्छो
काम नगर्ने । हामीले जहिलेपनि रात्रो काम गर्ने र
मनलाई स्वच्छ सफा प्रसन्न पार्ने । यही नै बुढको उपदेश
हो । यो कुरा पालन गरे पनि बुद्धर्घ पालना गरेको र
सिकेको हुँच ।

शून्यता चित्त विमुक्ति

- आवुसो ! शून्यता चित्त विमुक्ति धयागु
गजागु खाले ?

- आवुसो ! थन भिक्षु अरण्य, सिमाकव्य
वा शून्यागार्य च्वनाः विचाः
याइ- आत्मा अथवा आत्मात्व
शून्य दु । आवुसो ! धयात
'शून्यता चित्त विमुक्ति' धाइ ।

(मज्जमनिकाय, पृ. २३६)

विधुर महाजातक

“नागिन महारानीया माया जाल”

- भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर

थह्य जुजूपिमध्यय नागराज महारानीया नां
विमलादेवी जुयाच्चवन । वरुण नागराज मनुष्यलोकं थःगु
नागलोकय् ल्याहाँ बिज्याःबलय् विमलादेवी महारानि
नागराजया गःपतय् बवखायातःगु माणिक्य रत्न
मखनाः न्यन- “भो महाराज ! छलपोलया गःपतय्
बवखायातयागु माणिक्य रत्न गो ?” श्रेत्रे नागराजं धाल-
“हे अग्रमहिषी महारानी ! मनुष्यलोकय् चन्द्रपूर्णधैर्हृ
व्यक्तिया पुत्र जुयाच्चवंहृ अत्यन्त विद्वान्हृ पण्डित विधुर
महामन्त्रीयागु धर्मदेशना न्यनाः जि अत्यन्त प्रसन्न जुया-
गुलि यानाः वसपोल महामन्त्रीयात जि जिगु गःपतय्
कोखायातयागु माणिक्य रत्नद्वारा पूजा सत्तार याना
बया । जि याकःचां जक पूजा सत्कार यानावयागु मखु,
देवराज इन्द्रं तुयृगु वस्त्र छजो, गरुडराजं लुयागु स्वां
उफो, धनंजय कौरव्य जुजुं दुरु व्यूपि दोछिहु सात ल-
हाना. पूजा सत्कार यानादिज्यात ।” महारानि न्यन-
“भो महाराज ! व महामन्त्री अपायस्तं बांलाक धर्म-
देशना भाइहुला ?” नागराजं धाल- “भो महारानी,
आम छु खे न्यनाच्चवनागु ? जस्बूद्वीपय् सचिछहृ व छत्प
जुबूपिसं वसपोल अति विद्वान्हृ पण्डित महामन्त्रीयागु
धर्मदेशना न्यनाः जया यानाच्चवंगुलि यानाः झुलय्
गोत्रु बीणायागु सलं किसितयत् झुलय् यानातै थे वस-
पोलयागु धर्मदेशना न्यनाच्चवनेवलय् थःथःगु लोकय्

ल्याहाँ वयेगु इच्छा हे जुयामवः । वसपोल विधुर महा-
मन्त्री अपायस्तं हे बांलाक धर्मदेशना यानादिज्याये
सःगु जुयाच्चवन” थुकथं अति विद्वान् व प्रजावान्हृ
विधुर महामन्त्रीयागु व्याकं गुण दक्षको बयान यानाः
कनादिज्यात ।

विमलादेवी महारानि विधुर पण्डित महामन्त्री-
यागु गुण समाचार न्यनाः वसपोलयागु धर्मदेशना
न्यनेगु तःधंगु इच्छा यानाः थस्हं थःह्य स्वामी महाराज-
यात ‘वसपोल पण्डित महामन्त्रीयागु धर्मदेशना न्यनेगु
इच्छा जुल, वसपोलयात थन थुगु नागलोकय् बोनाह्या-
यु’ धकाः तथंक धाल धाःसा थन बोनाह्यै छु ग्राकार-
खनेमदुगु छनाः पण्डितहृ महामन्त्रीयागु नुयःचु नयेगु
इच्छा जुयावल धकाः उताँय् मदु पहः पिक्याच्चवन
धाःसा असले जुइ धकाः मतिइ त्वीकाः थः द्यनेगु कोथाय्
द्वाहाँ बनाः उताँय् मदुगु पहः पिक्याः खाताय् गोतुला-
च्चवन ।

ठन्हुया दिनय् नागराजं महारानी विमलादेवीयात
कोथाय् मखनाः सेवकतयके महारानी गन वन धकाः
न्यन । सेवकतयसं विन्तियानाः धाल- “भो महाराज !
महारानी हामुख मदयेकाः थःगु कोथाय् बिज्यानाः खाताय्
गोतुलाच्चवनादिज्यात । थथे विन्तियाःगु तायाः, थःगु
थासं दनाः महारानीयागु कोठाय् बिज्यात । अत महारानी

गोतुलाच्चवंगु खातासिथ्य केतुनाः महारानीयागु स्पय्
उसि-उसि यानाः धाल- “प्रिय छ न्हापाथे हृष्टपुष्ट
मजूल, झंझं गेसि जुयावनाच्चवन । छु गर्धिज्यागु रोग-
जुयाच्चवन ? जितः कनाब्द्य ।

उगु समयस विमलादेवी महारानि धाल- “नाग-
तय् जुजू-नायः जुयाच्चवपिनि मनुध्य लोकया स्नेह जुया-
च्चवनीगु धंगुला जिपि नागस्त्री मिसातय् स्वभाव धर्म हे
जूल । छलपोलया महारानी जुयाह्य जिगु इच्छा पुरय्
मजुयाः दुःखतायाच्चवन । अत्यन्त विद्वानह्य धर्मानुरूपं
न्याय निसाफ यानाबीफुहु, विधुर महामन्त्रीयागु नुगःचु
माल । वंगु नुगःचु दत धाःसा हे जक जिगु जीवन चवय्
उवीयु सम्भावना दु । यदि वंगु नुगःचु जितः मन्त धाःसा
जि थवहे खाताय् चवनाः सिनावनीगु सम्भावना खनेदु ।
जि छलपोलनाप बाया वने मालीन ।” थथे धकाः थःगु
ख्वाः लयुंसे चक्कंक तयाः मिखां खोब्रि सो सो वयेकल ।

नागराजं महारानीया मायास्वरूपगु ख्वाः चिकिचा-
पाःयानाः विःतियाःगु खें न्यनाः मनय् चिन्तना जुया-
च्चवनां चवने मफयाः धाल- “हे प्रिय महारानी ! छंत
जि चन्द्रदेव, सूर्यदेव, पवनदेवतार्पित हयाबीमाल धाःसानं
छुं हे आनाकानि मयासे हया बीकु । जम्बूद्वीपया पिने
चवपिं सफिल व छह्य जुजुपित धर्मदेशना यानाच्चवना-
बिज्यानाच्चवंह्य, धात्यें हे नं अत्यन्त उत्तम जुयाः, सकल-
सिनं आदर-गौरव तयाच्चवंह्य विधुर पण्डित महामन्त्रीयात,
हानं दर्शन छको जक जूसां यायेगु महामुस्तिल जुयाच्चवंह्य-
सित, जि थन नागलोकय् गय् यानाः बोनाहये के ?”
थव खें न्यनेव महारानीं धाल- “विधुर महामन्त्रीयागु
नुगःचु मन्त धाःसा जि थवहे थासय् चवनाः सिनावनेगु
जूल ।” थुलि धकाः नागराजयात जःधुं क्यनाः मूपुलाः
उखेपाखे स्वयाः थःगु गां ख्वाः त्वप्युयाः रवतुला-

विल ।

नागराजं थः महारानीया निष्ठि मन सुखमदपेकाः
थःगु कोठाय् केतुनाः विचाः यानाविश्यात “विमलादेवीं
विधुर महामन्त्रीयागु नुगःचु मन्त धाःसा सिनावनीगु
जूल । छु गर्धिज्याःगु उपाय यानाः विधुर महामन्त्रीयागु
नुगःचु प्राप्त यानाः क्याह्या बीमाली ?” उगु समयस
नागराजया म्हाय् इरन्धती नागकन्या अनेअनेगु अनर्धगु
तिसावसंत तियाः छायपाः बौहृसिगु कोथाय् वयाः, बौहृ
नागराजया चिन्ता जुयाच्चवंगु आकार खनाः न्यन- “भो
आनन्द गुण दशाविज्याःह्य पिता महाराज ! छलपोलया
मनय् तःधंगु चिन्ता जुया चवयें चव । छु कारणं यानाः
छलपोलं थथे चिन्ता यानाविज्यानाच्चवनागु खः “भो
अबुजु महाराज ! छलपोलया ख्वाः सुख गनाच्चवंगु
पलेस्वाँ थें याताप्यातां वनाच्चवन । छलपोल छु कारणं
यानाः थथे अपशोच यानाच्चवनाविज्यानागु खः जुगू खें
आज्ञा जुयाविज्याहुं । आपाः शोक यानाच्चवना विज्याये
मते ।”

म्हाय् इरन्धती नागराजकुमारीयागु खें न्यनाः
नागराजं धाल- “हे म्हाय् मयजु, इरन्धती ! छं मामं
विधुर पण्डित महामन्त्रीयागु नुगःचु इच्छा यानाच्चवन ।
वसपोल पण्डित महामन्त्रीजुयागु नुगःचु क्याहयेगु ज्या
छखें तयाः वसपोलयागु दर्शन यायेगु हे नं दुर्लभ । वस-
पोल विद्वान् महामन्त्रीयात सुनां जक थन ज्ञीगु नाग
लोकय् बोनाहयेके ? हे इरन्धती ! विधुर पण्डित महा-
मन्त्रीयात बोनाहया बीकुह्य सुं दुगु मखु । छं छिमि
मांया जीवन रक्षा यानाब्द्य । विधुर पण्डित महामन्त्री-
यात थन हयाबीफुह्य भाःत छह्य माःहुं ।” थुकथं नाग-
राजं प्रिययागु क्लेश स्नेहय् भूलय् जुयाः थः म्हाय्-
यात भाःत मालेगु खेंतकं धाल । ● (कथहं)

Revival of Theravada: A Sketch

- Bhikshu Sudarshan

About six hundred years ago the Mahayana monks were involved in the political pressure in Nepal which is responsible for their disrobing or begin the household monk's tradition. Since then a new tradition of four day's ordination in the novicehood was begun. Thereafter after that in Nepal except in the northern range, yellow robed monks have disappeared. Nepal revived the yellow robed monks again, who followed the Vinaya rules, in the second quarter of 20th century AD. In 1928 Mahaprajna received ordination in Kusinagara becoming the first novice of the Theravada Sasana in Nepal. As might be known there was great Brahmanistic influence in the politics of Nepal. So Sanghamahanayaka Prajnananda Mahasthavira was unable to continue the propagation of Dhamma. The then Prime minister Juddha Samser JBR summoned all the monks and ordered them, not to preach the Dhamma, but the Bhikkhus never submitted to it. As a result he ordered the monks to leave the country within three days. All the monks in Nepal were expelled. All Nepalese monks including some monks and novices who were expelled assembled in Saranatha and established the Dharmodaya Sabha on the 13th November 1944. It was the first Buddhist organisation which is still active and which has developed itself to National level and already organised fourth and fifteenth World Buddhist conferences in Nepal as being the regional centre of WEB.

In 1946 due to the effort of a goodwill mission from Sri Lanka, Nepalese monks were able to return to their own country. In 1951 the All Nepal Bhikkhu Mahasangha was established. After the revival of democracy in the country Nepalese monks had a suitable atmosphere in which to propagat the Dhamma. Since then Theravada monks have established different Viharas. In these days there are 71 Theravada Viharas throughout the Kingdom as follows -

- 1) Padmachaitya vihar, Butwal, established in 1987 B. S.
- 2) Sakyamuni, Bhojpur in 1993.
- 3) Anandakuti, Kathmandu 1996.
- 4) Dharmaseela, Pokhara 1998.
- 5) Sudarshan, Banepa 1999.
- 6) Sumangal, Lalitpur 2000.
- 7) Shreegah Theravad, 2000.
- 8) Ananda, Tansen 2001.
- 9) Pranidhipurna, Balambu 2004.
- 10) Vijayaram, Balambu 2006.
- 11) Siddhi, Chainpur 2006.
- 12) Jayamangal, Lalitpur 2006.
- 13) Chandrakirti, Banepa 2006.
- 14) Muni, Bhaktapur 2009.
- 15) Sugatpur, Trishooli 2007.
- 16) Jnanodaya, Baglung

2009. 17) Abhinava, Lumbini 2012. 18) Sakyasimha, Lalitpur 013. 19) Buddha, Nepalgunj 016. 20) Shreemangal, Kapilvastu 017. 21) Shikharapur, Dhulikhel 018. 22) Buddha, Dharan 2018. 23) Gautam Buddha, Panga 019. 24) Belubanaram, Thecho 020. 25) Gana, Kath. 2020. 26) Shangha Rakshita, Lalitpur 021. 27) Dharmakirti, Kath. 022. 28) Sunandaram, Lalitpur 022. 29) Chitawan, Narayangadh 024. 30) Ilaybahi, Lalitpur 025. 31) Pati, Thimi 025. 32) Dharmachakra Ashram, Kath. 027. 33) Swayambhu Chaitya, Dharan 027. 34) Purvaram, Dhulikhel 027 35) Dharma Sangraha, Kath. 028. 36) Bauddha Rishi Mahaprajna Asharam, Kath. 030. 37) Buddha Samakrit, Bhaktapur 030. 38) Dhyankuti, Banepa 030. 39) Manimandap, Lalitpur 030. 40) Nagarmandap Shreekirti, Kirtipur 030. 41) Shanti Sukhavas, Lalitpur 035. 42) Jyoti, Lalitpur 032 43) Anandabhuwan, Kath. 032 44) Shanti, Lalitpur 032. 45) Pavitrakuri, Panga 2034. 46) Buddha, Kath. 035. 47) Bodhisattwa, Chainpur 035. 48) Machhapuchchhre, Pekhara 2035. 49) Shagham Bhikshu Talim Kendra, Kath. 037. 50) Prajnanandaram, Lalitpur 2037. 51) Siddhimangai, Siddhipur 2038. 52) Kashivarna, Panauti 2039. 53) Padmasugandha, Kath. 2034. 54) Bodhicharya, Banepa 2041. 55) Viswasanti, Kath. 041. 56) Mahabodhi, Tansen 041. 57) Bauddha Bhawana Kendra, Kath. 044. 58) Lokachakra, Dhangadhi 044. 59) Vasundhara, Kath 044. 60) Suwarna Chatrapur, Lubhu 045, 61) Jitapn. Gandhakuti, Khokana 045. 62) Nagadesh, Thimi 2045. 63) Narasinharam, Lalitpur 045. 64) Bhabana Jyoti, Chatara 046, 65) Punyodaya, Harisiddhi 046, 66) ... Viratnagar 046. 67) Padmakirti, Kath. 047. 68) Buddha, Dhankuta 047, 69) Balaharshakirti, Khopasi. 70) Swayambhu Chaitya, Urlabari 048. 71) Sugatabhoomi Jetavana, Rupandehi 2050

The Nepalese Monks, novices and anagarikas have published about 500 books on different topics up to now. The number of monks and novices is around ... .

In general Theravada Buddhist monks are adjusting with traditional Buddhists. Theravada introduced some new Buddhist festivals such as Vaisakha Puja, Asalha Puja, Magha Puja, Kathina offering and so on. The Vaisakha festival is called Buddha Jayanti in Nepal and has become the one of the most popular national festivals. This is celebrated in hundreds of viharas and localities all over the Kingdom. In 1952 late King Tribhuvan declared on Vaisakha day that the Vaisakha day would be a national holiday. At all Theravada monasteries the Vaisakha festival is observed. Especially, in Anandakuti Vihara a Buddhist public meeting under the chairmanship of Prime minister of Nepal is held every year. Every fourth year His Majesty the King of Nepal graciously attends this Buddhist public Meeting in Anandakuti and worships holy relics of Lord Buddha.

The Theravada monks chant the Mahaparitranā on the auspicious birthday of His Majesty the King from the time of the late King Tribhuvana's birthday. This Mahaparitranā Chanting by Nepalese Theravada monks is going on to present kings birthday. The Chanting of Mahaparitranā also found popularity in Nepal.

Asalha purnima as the renunciation day by Siddhartha and first sermon day of Buddhist tradition people of Nepal pay respect to their teachers so it is called Guru Purnima or full moon day for the worship one's own teachers. The beginning of the rainy season is also for the rains retreat of monks. It is notable that since the close relation with the Thai Buddhist follower countries Kathina ceremonies had begun to be celebrated grandiously at the Theravada centres. By the blessing of His Holiness Somdet Phra Nyanasamvara, Supreme Patriarch of Thailand, the Nepalese received great patronage and support. For the first time in Srikierti Vihara, a grand ceremony of group ordination for 73 Sakyas was conducted by HH Supreme patriarch on 24 November 1985. On the same occasion all the novices walked for alms following His Holiness for the first time. His Majesty the King of Nepal received His Holiness in his palace on 29 November 1985. Under the patronage of His Holiness, Srikierti Vihara is progressing as a notable Buddhist centre of the Kingdom. This monastery has been receiving contributions from Thai International Airways Company and Upasaka and Upasikas of Thailand. This is the only monastery in Nepal which has a Thai style Uposathagara or ordination hall. Other attractive construction here is the miniature of four Buddhist holy places.

०.

धन्यवाद ज्ञापन

२०५६ जेठ १०, काठमाडौं -

आनन्दभूमि बौद्ध मासिक पत्रिका निरन्तररूपमा प्रकाशित भइरहेको र केही वर्षग्रन्थि शुल्कदिई आजीवन ग्राहक बनिरहनुभएका महानुभावहरूले आनन्दभूमि संचालननार्थ आर्थिक टेवा पुगोस् भन्ने स्वच्छ हृदयले बौद्ध क्रियाकलापको प्रचार प्रसार होस् भन्ने सदिच्छाले थप सहयोग दिदै आउनुभएको श्रद्धाको विषय भएको छ । हाल पनि पुलचोक, पाटनका जगतरत्न शाक्यले रु. ३००।- सहयोग गर्नुभएको मा आनन्दभूमि परिवारले धन्यवाद ज्ञापन गरिएको छ । यसअधि यसरी आर्थिक सहयोग गर्नेहरूमा पनि नामावली सहित उद्धृत गरी धन्यवादज्ञापन गरिसकिएको छ । यस्तै सहयोग पाउने आशा लिइएको छ ।

श्री बृहद् यज्ञतिति पर्ण

[नेपालीभाषा]

अनलापूर्णिमाको कार्यक्रम

२०५६ जेठ १६ गते, काठमाडौं -

प्रत्येक पूर्णिमाका दिन हुने यहाँको आनन्दकुटी विहारको कार्यक्रम अनुसार दुष्पूजा संपन्न भयो । दिवंगत संघमहानायक भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरको वर्षभरि नै शतबाषिकी जन्मजयन्तीको उपलक्ष्यमा विहारहरूमा कार्यक्रमको आयोजना गर्ने निधो अनुसार आनन्दकुटी विहारका परिवारले थाराका साथ समारोहको आयोजना गरियो । संघनायक भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरसमक्ष शीलप्रार्थना भई शुरू भएको थियो । भिक्षु धर्ममूर्तिबाट संचालित सो समारोहमा भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरले नेपालमा थेरवादका पहिलो भिक्षुको शतबाषिकी मनाउनु गौरवको कुरा हो भन्दै दिवंगत भिक्षु प्रज्ञानन्दको गुण संस्मरणरूपमा प्रस्तुत गर्नुभयो । सोही क्रममा बोल्दै भिक्षु धर्मपालले उक्त दिन नेपालमा वैशाखपूर्णिमा मनाए जस्तै बुद्धपूर्णिमाको रूपमा मनाइने भएको र संघमहानायक भिक्षु प्रज्ञानन्द भित्री हृदयदेखि नै मैत्रीले परिवृणि स्वभावले दयवहार गर्ने व्यक्ति हुन्हुँछ भन्नुभयो ।

स्मरणभाषणको क्रममा भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले भिक्षुहरू परंपराचारी भइरहेको उल्लेख गर्दै बुद्धले बोधिबृक्षको गुणलाई संक्षी त्यसको पूजा गर्नुभए झै मानिसले गुण संक्षेपात्र होइन दयवहारमा नै प्रयोग गर्दै

जानुपर्ने कुरा बताउनुभयो । अर्को वक्ता आनन्दकुटी विहारगुठीका कार्यकारिणी सदस्य प्रा. सुवर्ण शाक्यले भिक्षु प्रज्ञानन्द निडर र निठाठानु हुनुका साथै थेरवाद परंपरामाथि जागरण ल्याउने प्रमुख व्यक्तिहरूको रूपमा रहेको कुरा बताउनुभयो ।

यसे गरी सुश्री सविता धार्थवाले दिवंगत प्रज्ञानन्दका शिष्यहरूले बुद्धधर्ममा लागिरहेकी बहाँकै देन भएको कुरा बताउनुभयो भने आनन्दकुटी विहार गुठीका उपाध्यक्ष न्हुँछेबहादुर वज्राचार्यले नेपालमा धर्म परिवर्तन गर्न नदुने त्यस बेला लामा भिक्षु हुनुभएकोले प्रज्ञानन्द महास्थविरलाई देश निकाला गरिएको कुरा स्मरण गर्दै बहाँ भिक्षु ज्यादै मैत्रीपूर्ण हुनुभएको ले बहाँलाई आफहरूले मैत्री भिक्षु भन्ने गरेको कुरा बताउनुभयो । अन्त्यमा पुण्यानुमोदन हुनुका साथै उपस्थित भिक्षु अनारिका एवं उपासक उपासिकाहरूमा न्हुँछेबहादुर वज्राचार्यको सौजन्यबाट भोजन प्रदान गरिएको थियो ।

स्वास्थ्यशिविर संपन्न

२०५६ वैशाख १६, काठमाडौं -

२५४३ ओं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा यहाँका आनन्दकुटी विहारमा आनन्दकुटी विहार गुठीको प्रायोजनमा दुई भिन्नदभिन्न स्वास्थ्यशिविर संपन्न भएको छ । युवा नेत्र सेवा र आनन्दकुटी विहारगुठीको सयुक्त आयोजनामा वैशाख १० गते विहान १० वेकि ५ बजे सम्प निश्चल आँखा शिविर संचालन भएको थियो जसमा

१०० जना आँखाका विरामीहरूले सेवा प्राप्त गरेका थिए । तीमध्ये १५ जनालाई निशुल्क चश्मा प्रदान गरिएको थियो । अर्को शिविर निशुल्क स्वास्थ्य शिविर थियो जुन त्रितन मैत्री संघ र आनन्दकुटीविहार गुठीको संयुक्त आयोजनामा बैशाख १० गतेदेखि १६ गतेसम्म प्रकृपंचर, अकुप्रेशर र मोसिबिसक प्रविधिद्वारा संचालन भएको थियो । उक्त शिविरमा ज्ञान्डे १०० व्यक्तिले स्वास्थ्य परीक्षण सुविधा प्राप्त गरेका थिए । भिक्षु धर्म-पूतिको संयोजकत्वमा भिक्षु कुमार काशयप महास्थविर-द्वारा समुद्घाटित भई संचालन भएका ती शिविरहरूमा कार्यरत स्वयंसेवीहरूलाई गत बुद्धजयन्तीको सार्वजनिक सभामा राष्ट्रिय सभाका तत्कालीन अध्यक्ष बैणीविहारुर कार्कीको प्रमुख आतिथ्य रहेँ दा कदरपत्र वितरण गरिएको थियो ।

२५४३ औं बुद्ध जयन्ती समारोह

२०५६ बैशाख १७,

२५४३ औं बुद्ध जयन्तीको पुनीत उपलक्ष्यमा कर्णा बौद्ध संघ तानसेनद्वारा आयोजित बुद्धविहार होलझड्डीमा छत्रराज शाक्यको अध्यक्षतामा “बुद्धजयन्ती समारोह” अन्तर्गत ज्ञानमाला भजन, बुद्धपूजा, पंचशील ग्रहण र प्रवचन कार्यक्रम संपन्न भएको थियो । प्रमुख अतिथि भिक्षु तानरंसी (श्रीलंका) ले धर्मदेशना गर्नुहुँदै चत्रान् बुद्धाट उपदेशित शार्य श्रावणिकमार्गको अनुसरण गरी धर्ममार्गमा श्रागाडि बद्नुपदछ भन्नुभयो । अध्यक्ष छत्रराज शाक्यले बुद्ध विहार, होलझड्डीको स्थापनाकालमा विवंगत आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर वार्ष्य चार महिना तानसेन बस्नुभई विहार निर्माण कार्यको थालनी गर्नुभएको कुरा बताउनुभयो । सार्थकहरा बौद्ध संघले धार्मिक एवं सामाजिक सेवाकार्य गर्दै भएको चर्चा गर्नुभयो । उहाले, भारतको प्रिहवा, गन्धर्वियालाई प्राचीन कलिलवस्तु दरवार भनी केही भारतीय-ले झुटु प्रचार गरेकोसा दुःख व्यक्त गर्दै, प्रिहवाम लेनबाट ठूलो चैत्यको भग्नावशेष फेला परेको र गन्धर्वियामा फेला परेको भग्नावशेष ठूलो बौद्ध विहारमा लाई स्पष्ट छ भन्नुभयो । बौद्ध ग्रन्थहरूमा उल्लेख भएको सार राजा शुद्धोदनको दरवारको भग्नावशेष

नेपालको कपिलवस्तुको तिलौराकोट ने भएको पुरातत्त्व-विद्यहरूबाट सावित भसकेको कुरामाथि प्रकाश पार्नु-भयो । चूडाकर्म संघको अध्यक्ष प्रेमसान शाक्य र ज्ञानमाला संघको अध्यक्ष विश्वमान बज्राचार्यले बुद्धधर्मविषयमा मन्तव्य व्यक्त गरेका थिए । स्वागत भाषण कोषाध्यक्ष बीरेन्द्रकाजी शाक्य, धन्यवाद ज्ञापन सहस्रिवं संजयराज शाक्य, कार्यक्रम संचालन सविवं मदनलाल बज्राचार्य-बाट भएको थियो । अन्तमा पुण्यानुमोदनपछि प्रसाद विनरण गरिएको थियो । यस वर्ष तानसेनका चारबटा विहारका सातवटा बौद्ध संस्थाहरूको संयुक्तरूपमा “२५४३ औं बुद्धजयन्ती समारोह समिति” गठन गरी विभिन्न विहारहरूमा आपसमा नजुल्लेगरी कार्यक्रमहरू संचालन गरिएको छ ।

करुणा बौद्ध संघ-गतिविधि

२०५६ जेठ ६, पाल्पा -

करुणा बौद्ध संघ बुद्ध विहार, होलझड्डी, तानसेनमा गत साल बैशाखदेखि विभिन्न बौद्ध धार्मिक एवं सामाजिक सेवा गतिविधिहरू संचालन गर्दै आएको संक्षिप्तमा निम्नानुसार रहेको छ ।

- १) १ बैशाख २०५५ देखि २०५६ सम्म बुद्ध विहारमा नियमित मासिक धार्मिक कार्यक्रम १३ पटक सम्पन्न भयो । ज्ञानमाला भजन पंचशील ग्रहण, बुद्धपूजा हुनु-को साथै भिक्षु कुमार काशयप महास्थविर, भिक्षु धर्मज्योति (बुद्धपाय) भिक्षु ज्ञानरंसी (श्रीलंका) र अ. धर्मदिन्ना (रेवती, बाट धर्मदेशना र अध्यक्ष छत्रराज शाक्यबाट प्रतिवेदन दिन सम्पन्नको थियो ।
- २) करुणा बौद्ध संघ बुद्ध विहार होलाझड्डी र श्रीनगर विज्ञान उच्च सा. विद्यालयको बीचमा सक्षोत्ता भई विहारको आधिक स्तोत्रको लागि विहारका २ बडा भवनहरू विज्ञानविषयका ११ कक्षा संचालन गर्न बढाइलमा दिइएको छ ।
- ३) २५४३ औं बुद्ध जयन्तीको उपलेक्ष्यमा धर्मोदय सभा पीखराबाट ७६ बैशाख २०५५ मा आयोजित प्रवचन गोष्ठीमा अतिथि वक्ताको रूपमा अध्यक्ष छत्रराज शाक्य सहभागी हुनुभएको र २७ गते बुद्ध विहारमा उपाध्यक्ष विश्वमान बज्राचार्यको अध्यक्ष-

४. २०५५ वैशाख १६ गते छत्रराज शाक्यको अध्यक्ष-

तामा कहणा भवन निर्माण समिति गठन गरियो ।

जसमा शाक्यहरूः— दशरथमुनी, प्रेममान, धीरेन्द्रकाजी, संजयराज एवं राजेशकुमार सदस्य रहनुभएको छ भने गत २०५५ जेठ १४ गते अध्यक्ष छत्रराज शाक्यबाट (वहाँके सक्रियतामा) उक्त भवनको शिलान्यास भएको थियो । प्राचार्य धीरेन्द्र थेठको सहयोग एवं रेखदेखमा गत भाद्र ७, २०५५ मा तयार गरिएको उक्त भवन निर्माणार्थ दुइबाँहे निवार्जी रूपमा जनही ५०००।- रु. प्रदान गर्नुहुनेहरूमा तानसेनवासी शाक्यहरू— छत्रराज, दुर्गाराज, दशरथमुनि, लक्ष्मीकाजी; वज्राचार्य सन्तलाल तथा भोजपुरवासी बाबुकाजी, बुटवलकी श्रीमती उत्तरा गुभाज्, श्रीमती सुमनादेवी हुन् ।

यस्ते चन्द्रादाताहरूमा तानसेनवासी शाक्यहरू— छत्रराज, सानुकाजी, श्रीमती सूर्यकुमारी (गोरी) ले जनही ५००।-, सन्तलाल वज्राचार्य ५००।-, अ. धर्मदिना— ५३२।- तथा रु. १०००।- दिनुहुनेहरू— श्रीमती बेतीमाया गुभाज् (तानसेन), उत्तममान बुद्धाचार्य, पोखरा हुन् भने भिक्षु कुमार काशयप भगवान्नस्थविर, आनन्दकुटीविहार, स्वयम्भूबाट ४१६।।— र कहणा अक्षयकोष क. बौ. स. बुद्धविहार होलडडीबाट ६३४।।— प्राप्त भएको थियो । जिन्सी सामान दिई सहयोग गर्नुहुनेहरूमा— सीताराम उप्रेती, लुम्बिनी रोड, सिद्धार्थनगर— १ ट्रक मिट्टी, विश्वमान वज्राचार्य, श्रीमसेनटोल तानसेन— १० बोरा सिमेन्ट, ज्ञानमाला संघ, आनन्दविहार तानसेन— ६ थान कर्कट टीनपाता, श्रीनगर विज्ञान उच्च मा. वि. तानसेनबाट बाँस तथा काठहरू प्रदान गर्नुभएको थियो ।

देमुज्या जुल

१११६ अन्तलाल्लव ११, यल—

थनया दीपकर परियति शिङालयया देमुज्या ललितपुर उपमहानगरपालिकाया प्रमुख बुद्धिराज वज्राचार्यया मुपाहाँलय् परियत्तिशिक्षाया शिक्षाध्यक्ष भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरया सभापतित्वय् समारोह जुयाः वज्रचाल । पञ्चशील प्रार्थनां सुरु जुयाः अनगारिका सुजातापाखे लसकुसान्वचु जूगु उद्यलय् मयजु सति धाखवाःपाखे बाखिक प्रतिवेदन व हेराकाजी सुइकाःपाखे आर्थिक प्रतिवेदन प्रस्तुत जूगु खः । अनगारिका अरगाणि व शान्तरत्न शाक्यपाखे परियत्ति शिङा व बुद्धधर्मया व्यावहारिक महन्तवया विषयय् थःथःगु मंखे घंकूगु उगु इलय् त्रिरत्नशरण गाथा, धम्मपदगाथा व ज्ञानमाला म्ये प्रस्तुत जूगु खः । थथे मुपाहाँपाखे परियत्तिया शिक्षकार्पि अनगारिका सुजाता, अमिता धाखवाः, न्हुलेनानि शाक्य, सति धाखवाः, विद्या शाक्य, सरिता अवाले, पूनम शाक्य व रचना शाक्यसहित व्वेनिपित तिर्पः लःल्हाःगु खः । जाँच ब्युक्त यास जूगूली तर्गि न्यागूगूली बोर्ड द्वितीय रचना शाक्य व बोर्ड त्रृतीय लर्निता शाक्य जूगु खः । थुगु उयाइः न्हाकेया लागी ललितपुर उपमहानगर पालिकापाखे ५००।।-, ज्ञानज्ञोति कंसाकारपाखे २००।।— बोधिपरिषद्पाखे १२०।।— नियमरत्न शाक्यपाखे १००।।-, गुणज्यासःपाखे ५००।— कर्णबहादुरपाखे ५००।—, धर्मबहादुर धाखवाःपाखे १००।।— नानिमाया शाक्यपाखे ५००।—, गणेशपाखे ३००।— हेराकाजी शाक्यपाखे ३००।—, अमिता धाखवाःपाखे २००।— रत्नदेवी धाखवाःपाखे १००— व बैंकपाखे ब्याज वःगु १८७।।— नापं यानाः तका दां १२,६७।।— प्राप्त जूगु जुल । जस्मा खचं १४,६८।।— जूगु जुल । थुगु उयाइलय् हेराकाजी शाक्यपाखे सुभाय देलाःगु जुल ।

नेपालं पिदंगु न्हापांगु बुद्धधर्मया लयपौ

आनन्दभूमिया इनाप

पुनिहिपतिकं पिदनीगु आनन्दकुटी विहारया थुगु लयपौ
ताःलाकातयेया लागी, बुद्धधर्मयात न्हिथं प्रचार प्रसार यानावं
वनेगु झ्वलय् छिकपिनिगु रवाहालिया आशा याना

- कु बुद्धधर्म व दर्शनया अनुसन्धानात्मक व रचनात्मक च्वसुत बियादिसँ ।
- कु बौद्ध गतिविधित छ्वयाहयादिसँ ।
- कु थःगु व्यवसायया विज्ञापन बियादिसँ ।

ग्राहक लहापं -

दाँछिया ग्राहक लहापं ६०।- छगूया द्वा-

आजीवन ग्राहक लहापं १०००।- तका ।

विज्ञापनया भा:

थाय्	छगू पेज (पूरा)	बच्छ पेज	चकांछि पेज
दक्षिणय् ल्यूनेया कभर	३,०००/-	१,६००/-	-
दुनेया कभर	२,०००/-	१,१००/-	६००/-
दुनेया पेजय्	१,०००/-	६००/-	४००/-

दच्छितक थुलं बियादिउसा २०%, खुलातकया १५% व स्वलातकया १०% छूट्या व्यवस्था दु ।

(विज्ञापन उपलब्ध गरिदिनुहुने महानुभावहरूलाई विज्ञापनबाट प्राप्त रकममध्येबाट १५ प्रतिशत
पारिश्रमिकस्वरूप दिइने व्यवस्था गरिएको जानकारी गराउँदछौ ।)

व्यवस्थापक

आनन्दभूमि

आनन्दभूमिको सानुरोध जानकारी

१. व्यवस्थापनसम्बन्धका केही कठिनाइले ग्राहकहरूमा समयमा पत्रिका पुन्याउन नसकिएको मा क्षमाप्रार्थी हुदै नयाँ वर्षको शुरूअंकदेखि समयमा पत्रिका पुन्याउने यथासंभव प्रयत्नरत भएको छ ।
२. ग्राहकको म्याद सेकिएका ले निरन्तरताको लागि शुल्क पठाई नवीकरणगर्नुहुन अनुरोध छ ।
३. आजीवन ग्राहक वा साधारण ग्राहकपर्यन्तमा पत्रिका नपुगेका ले आफ्नो पूर्ण ठेगाना लेखी पत्रिका नपुगेको सूचना पोष्ट बक्स नं. ३००७ वा संपादक, व्यवस्थापक, प्रकाशकमध्ये सुविधा पर्ने ठाउँमा लिखित खबर पठाउनुहुन अनुरोध छ ।
४. पहिले हुलाकदर्ता टिकट सहुलियत पाइआएको मा हाल सो सहुलियत उपलब्ध नहुने पोष्ट अफिसको व्यवस्था भएको ले पोष्टबाट पत्रिका पठाइने ठाउँमा पोष्टेज शुल्क छुट्टै लाग्ने भएको छ ।
५. नयाँ ग्राहक अभियान भइरहेको छ । यथाशीघ्र साधारण वा आजीवन शुल्क क्रमशः ६०/- वा १०००/- बुझाई सदस्यता ग्रहण गर्नुहुन अनुरोध छ ।
६. विज्ञापनदाता बन्नुभई आफ्नो व्यापारको प्रचार तथा बुद्धिमत्तप्रतिको श्रद्धा अभिव्यक्तिगरी पत्रिकालाई सहयोग गर्नुहुन अनुरोध छ ।
७. लेखकहरूले लेख पठाउनुहुदा साइज मिलेको कागजमा एकतिरमात्र बुझिने राम्रो अक्षरले लेखिल्याएको हुनुपर्दछ ।
८. अक्षर स्पष्ट नभएका फोटोकपी, कार्बोनकपी र लेखाइ भएको लेख रचना स्वतः निस्किय रहनेछ ।
९. बौद्धगतिविधिसंबन्धी समाचार पठाउदा छोटो, उपलब्धपूर्ण कुरामात्र उल्लेख गरी पठाउनुहुन अनुरोध छ । प्रत्येक औसीपछि पठाइएको समाचार पछिल्लो अंकमा मात्र राख्न सकिने छ ।
१०. विज्ञापनदर निम्नप्रकार छ:-
  - (क) सबभन्दा पछाडिको कभरको पूरा पृष्ठको ३०००/- र आधा पृष्ठको १६००/-
  - (ख) भित्री कभरमा पूरा पृष्ठको २०००/- आधा पृष्ठको ११००/- र चौथाइ पृष्ठको ६००/-
  - (ग) साधारण पेजमा पूरा पृष्ठको १०००/- आधा पृष्ठको ६००/- र चौथाइ पृष्ठको ४००/-